

B

baalder (de) = baggelaar ► **turf**

baalderskipper (de) = turfschipper

► **turfskipper**

baan (de) = baan

1. Verkorte vorm van lijnbaan ► **lynbaan**.
2. Strook stof waaruit bijvoorbeeld (met andere banen) een vlag of zeil wordt genaaid ► **kleed**(1) ► **naad**(2).
3. Te zeilen route ► **rûte**

baar (de) = baar

1. Een grote **golf** of **weach**. Het woord wordt vooral gebruikt om een grote golf aan te duiden die door iets anders veroorzaakt wordt dan door de wind, zoals in **sokbaar**. Als op een meer gemakkelijk **baren** worden gevormd, bijvoorbeeld door de aanwezigheid van een zandplaat of rug ► **baar**(2) ► **rêch**, zeg je dat het er **baret** (van het werkwoord **baarje**).
2. Zandplaat op of rug in de bodem van het water.

baarch (de)

Paal van een binnendijks gelegen havenhoofd ► **haad**(2).

baarje = golven ► **baar**(1)

baas (de) = baas

1. Benaming van de schipper (vooral op kleinere schepen) ► **âlde**(1).
2. Meester, met name de scheepsbouwer en eigenaar van een helling ► **hellingbaas**.

ba(a)itsje (it) = buis

(Voormalig) bovenkledingstuk voor mannen. Het is een nauwsluitend kort jasje met een of twee rijen knopen dat tot aan de heupen reikt. In de 20ste eeuw wordt er vooral een werkjasje mee bedoeld. Een blauwe werkkiel heet **blau-ba(a)itsje** ► **skippersklean**.

bak (de) = bak

1. Ook **bakbist**. Een groot lomp schip ► **dekbak** ► **klomp**(2) ► **legger**(4) ► **modderbak** ► **sânbak** ► **spekbak**.
¶ **Koffen** ► **kofskip** en **smakken binne**

wetterbakken > Kofschepen en smakken zijn waterbakken en kunnen veel water doorstaan. Op het watervat van een Groninger zeetjalk stond verder nog: Maar met Groninger tjalken kun je door de wereld zwalken.

2. Oorspronkelijk de trog waarin de scheepskok het eten opdiende. Later wordt de familiedis aan boord ook wel zo aangeduid.
♣ **By de bak komme** > Komen eten **Dy de bak ferjit, dy kin op 'e poat sûgje** > Wie te laat aan tafel komt vindt de hond in de pot.
3. Bord waarin eten het wordt opgeschept.
4. Kist voor losse vracht in het ruim ► **kisten**.
5. Houten bakje om - over de rand van het schip - de afwas in te doen ► **waskbak**.
6. Het voorste deel van een schip ► **efterbaks hâlde**.
7. Als zeilterm in het zinnetje **de fok bak hâlde**. Daarmee wordt bedoeld dat de fok aan de loefzijde wordt gehouden om het draaien van het schip te versnellen ► **bak**(6) ► **úthâlde** ► **útkeare**. Hij wordt ook zo gezet als de schipper op een bepaalde manier wil bijleggen ► **bylizze**.

bakboard = bakboord

1. (it) De linkerkant van het schip als men staande bij het roer naar voren kijkt. Veel aanduidingen voor onderdelen die zich aan de bakboordzijde bevinden hebben als eerste stukje het woord **bakboard** ► **board**(3). Het licht aan bakboordzijde, het **bakboardsljocht** is rood. Als meer naar de bakboordzijde gestuurd of gekeken moet worden heet dat **bakwerts stjoere**, resp. **sjen**.
♣ **Wol it net oer bakboard, dan moat it mar oer stjoerboard** > Als het op de ene manier niet wil lukken, dan moet het maar op een andere manier
2. Uitroep bij het hardzeilen om duidelijk te maken dat men de rechten wil laten gelden, die horen bij het over het liggen over de bakboordsboeg ► **rjocht**(1).

bakboardsljocht (de) = bakboordlicht

► **bakboard**(1)

baklampe (de) = baklamp

Lamp ► **lampe** die ('s avonds) in het **want**(1)

- werd gehangen ► **marsslampe**.
- bako** (de) = bahco
Universele verdraaibare moersleutel ► **skippersark**(1).
- bakseil lûke** = bakzeilhalen
Het zeil en de fok tot in het midden van het schip trekken, zodat alle wind eruit is, de zeilen tegen de mast hangen en het schip de snelheid verliest. Je zegt dan ook wel **bakseil helje**.
♣ **Bakseil lûke** of **helje** > Opgeven, terugkrabbelen ► **lij**.
- bakseilswyn** (de) = tegenwind ► **wyn**
- bakspier** (de) = bakspier
Lang rondhout om het zeil bij zeer zwakke wind meer ronding te geven en in het gwenste model te houden. Meestal gebruikt men daarvoor nu een **boom**(2) ► **spier**.
- bakstaach** (de) = baksta(a)g
Elk van de drie 'touwen' die van de top van een **klúffokstok** naar de zijkanten van de boeg van het schip en de onderzijde van de steven lopen. Ze worden vandaag de dag - lopend vanaf het uiteinde van de **loefbiter**(2) meestal de (twee) **boechstagen** en (de ene naar de **loefbiter**(1)) **wetterstaach** genoemd. Ze zijn nu van staaldraad of (meestal) van een ijzeren stang. Er bestaat verwarring met het woord **bekstaach**.
- bakstaachskoelte** (de) = bekstaagwind
► **bekstaach** ► **koelte**
- bakstaachswyn** (de) = bekstaagwind
► **bekstaach** ► **wyn**
- bakwerts** ► **bakboard**(1)
- bale**
Met grote hoeveelheden binnenstromen van water bij ernstige lekkage.
- balein** (de) = zeillat
Ook (uitgesproken als) **blein**. Meestal wordt **seillat** gezegd. Dunne lat die haaks op het achterlijk daar in een **baleinpûde** of **seilpûde**(1) wordt gezet om het zeil in model te houden. Oorspronkelijk waren **seillatten** gemaakt van walvisbaleinen (omdat die flexibel waren), later werden ze van soepel hout gemaakt. Oorspronkelijk werden ze niet in skûtsjezeilen gebruikt, nu ontbreken ze op geen enkel schip.
- baleinpûde** (de) = zeillatzak
Ook (uitgesproken als) **bleinpûde** ► **balein** ► **seilpûde**(1).
- balke** (de) = balk
- Groot, langwerpige stuk hout meestal in vierkante prismavorm gezaagd. Op een schip worden balken naar hun functie onderscheiden ► **bedingbalke** ► **dekbalkke** ► **rombalke** ► **seilbalke** ► **plechtbalke** ► **stjoerbalke** ► **skearbalke** ► **wetterbalke**.
¶ **Der sjitte balken ûnder it iis** > Het vriest hard. Door de spanning in het ijsoppervlak van een meer hoor je soms luide knallen omdat het op bepaalde plekken knapt. Het wordt beschouwd als een teken van sterk ijs. **Der lizze balken ûnder it iis** > Het ijs is heel sterk.
 - In de ijzerbouw: een sterk dragend of verstevigend langwerpige constructieonderdeel. Gangbare profielen worden naar hun vorm T, L, I, H of U-balken genoemd, waarbij de T vooral omgekeerd en de U meestal gekanteld wordt toegepast.
 - Zware en dikke plank ► **planke**(3) die als smalle brug dienst doet ► **brêge** ► **hout**(5). De plaats Balk ontleent zijn naam aan een dergelijk bruggetje.
- balkwegering** (de) = balkwegering ► **wegering**(2)
- balkwegers** (de) = balkwegering ► **wegering**(2)
- ballêst** (de) = ballast
- Vracht zonder waarde, vaak stenen of puin. Die 'vracht' dient om het schip beter te laten varen ► **dea**(d). Het schip vaart dan **ballêstskips** (ballastscheeps) of het **fart yn ballêst**. Er wordt ook gezegd dat het schip dan **beballêste** is. Het innemen van dergelijke 'vracht' noemt je **sjitte**, ook wel **ynsjitte**, lossen heet **útsjitte**(2) of **útsmite**.
¶ **Wetter is ferkearde ballêst** > Het is gevaarlijk met water in het ruim te **van** ► **folksleauwen**.
♣ **Ballêst útsmite** > Weg doen wat lastig is. **Ballêst yn ha** > Dronken zijn. **Ballêst foar de wrâld wêze** > Van geen enkel nut zijn voor de mensheid. **Knap beballêste wêze** > Veel waarddoez

ballêst

rommel hebben **Knap beballêste wêze** > Veel gedronken en gegeten hebben **Knap beballêste wêze** > Dik zijn.

2. Ballast als lading met waarde ► **ballêstfarre**.

ballêster (de) = ballastshop

Ook **ballêstskeppe**. Grote ijzeren schep om ballast te scheppen.

ballêstfarre = ballastvaren

Varen met ballast als vracht. Een dergelijke vracht was bedoeld als **ballêst**(1) voor andere (zee)schepen ► **farre**.

ballêstkyl (de) = ballastkiel

ballêstskeppe (de) = ballastshop ► **ballêster**

bamboes (de) = dekschrobber

Een harde soort schrobber - oorspronkelijk gemaakt van bamboe - waarmee het schip buitenom werd schoongemaakt. Was de boel wat minder vies dan wordt een **skrobkwast** gebruikt en (om het helemaal goed te doen) wordt het schip ten slotte met een **stokdweil** gedweild.

bân (de) = band

1. Ook: **skilbân** ► **skilboard**. Het massieve hout binnen in het schip boven de **stoathouten** dat de **skeargongen** en de **steven**(1) met elkaar verbindt.. Het was een zwaar, krom stuk eikehout dat precies haaks op de hartlijn lag, zowel voor als achter in het schip. Er is dus een **foarbân** en een **efterbân**. Het krophout was zeer moeilijk te maken, daarom wordt het wel het **skûtmakkersstik** genoemd en werd als een 'gildeproef' beschouwd. Wie het goed klaar kreeg, kon zich scheepsbouwer noemen. Over de aanzettingen werd vaak een **belechstik** aangebracht, ook **skandek(sel)**(1) genoemd ► **boechhout** ► **boechbân** ► **dekbân** ► **flakpunt** ► **flotpunt** ► **gearen**.
2. Op de ijzeren skûtsjes heeft men de onder **bân**(1) beschreven constructie niet. Soms verstaat men daar onder **bân** de onderkant van de **draamstikken**.
3. Het onderlijk ► **ûnderlyk** van het zeil ► **reef**.

bank (de) = bank

1. Verheffing van de bodem onder water. Afhankelijk van de grondsoort onderscheidt men

een **sânbank** of een **modderbank**. De **Steile bank** is een harde dekzandrug in het IJsselmeer voor de kust van Gaasterland ► **baar**(2) ► **bankje** ► **droechfalle** ► **rêch**.

2. Ook **sitbank**, **sitselbank** of **stapbank** ► **stap-klos** en **holle**(2) **bank**. Vaste kistconstructie met een draaibaar deksel in de **roef** waarop je (ook) kon zitten of staan.
3. Verkorte aanduiding voor **mestelbank**.
4. Vaste wolkenmassa aan de kim.

bankje = banken

Het droogzetten ► **droechfalle** van een vaartuig in getijgebieden om onderhouds- of reparatiewerk beneden de waterlijn uit te voeren ► **kallefaterje**. Bij (zee)havens waar geen natuurlijke bank ► **bank**(1) aanwezig was, werd hiervoor soms een (tijdelijke) bankstelling van paaljukken geplaatst.

♣ **Ik kin it dêr net bankje** > Ik kan het daar niet uit houden

barge (de) = barge

Een **lûkskip** of **trekskip**, meestal een soort snik ► **snikke**(4) met een sterke korte mast waar de treklijn aan vast zat. Het Nederlands heeft hetzelfde woord (uit het Frans) en ook een stoomboot voor 'snelverkeer' werd in het midden van de 19de eeuw wel zo genoemd. De plek (het weiland) in Bolsward vanwaar het trekschip naar Leeuwarden vertrok, heet nog steeds de **Bargefinne**. In de tweede helft van de 19de eeuw verstond men onder hetzelfde woord een stoomboot voor snelvervoer.

bargekiezen (de) = varkenskiezen

De harde kiezen van een varken waarmee de kop van een breeuwhamer werd verstevigd ► **brouhammer**.

bargerêch (de) = varkensrug ► **silerskiste**

bargestilte (de) = varkensstilte

Korte periode van windstilte die zich in de late zomer en de herfst (soms plotseling) kan voordoen ► **stil** ► **wynstilte**.

bark (de) = bark

Een oud, niet meer zo best schip is een **âld bark**. Een bark is oorspronkelijk een schip met twee of drie masten waarvan de voorste dwars-

getuigd en de achterste gaffelgetuigd is.

barte (de)

1. Er bestaat verwarring tussen dit woord en **batting**. De oorzaak zal (mede) liggen in de omstandigheid dat in het Fries een (etymologisch) gespelde /r/ voor een /t/ niet wordt uitgesproken.
2. Aantal naast elkaar gelegde planken of **dealjes** gebruikt bij het laden van vee ► **kofarre** of bij het verhuizen van een gezin om gemakkelijker aan boord te kunnen komen.
3. Soort vloer van losse planken die gebruikt werd bij terpafgravingen. Er ligt een **barte** in de **klamp**(3), (de plek van afgraving) en op het eind van de **straal** voor het schip.
4. Eenvoudige brug, waarvan de planken met handkracht verwijderd konden worden ► **brêge** ► **set**(2) ► **strykbarte** ► **tilbarte**.

batse = **stampen** ► **dompe**

batting (de) = **badding**

Een vrij brede (tot 30 centimeter), zware (dikte 4 tot 6 centimeter) scheepsplank die gebruikt wordt bij het laden van vracht, zowel tussen het schip en de wal als alleen op de wal. Ook **batte** en **dealje** genoemd ► **post**(1). Er bestaat verwarring met het woord **barte**.

beage (de) = **trekzeel**

1. Verkorte vorm van **sylbeage**. Het is een van **himp** gevlochten band, ongeveer 25 cm breed, die de schipper omdeed als het schip getrokken moest worden. Een kort stukje touw met aan het eind een dwars- of knevelhoutje, de **kikkert**(2), zat er aan vast op een plek die sterker was gemaakt. In de **lûk(ers)-line** waren ogen gesplitst waarin dat dwarshoutje paste. Zo kon er ook wel met twee mannen, kinderen of vrouwen getrokken worden. De trekker had meestal de armen over elkaar en het borsttuig zat dan over de armen en de borst.
 ¶ **Wy moatte yn 'e beage** > Het schip moet getrokken worden.
 ♣ **De beage oan krije** > Aan geregeld werk moeten wennen **De beage past him** > Hij kan het werk wel aan. **De beage knypt him** > Hij is lui,

hij kan het werk niet aan **Hy hinget yn debeage** > Hij doet heel erg zijn best **Wy moatte yn 'e beage** > Wij moeten stevig aan het werk.

2. De trekzeel van het **pearthershynder**.

beaken (it) = **baken**

1. Algemene betekenis voor een wegwijzer in waterland, voor iets dat aanwijzingen geeft of voor iets waarschuwt. Het geheel is de **beakening** of **bebeakening** ► **beakenje**(1) ► **beakenjild**.
 ♣ **In skip op it strân is in beaken yn see** > Het ongeluk van de een is een waarschuwing voor de ander
2. Een paal met daarop twee driehoeken met latwerk, haaks op elkaar, om het scheepvaartverkeer attent te maken op vaarroutes en dergelijke. De (zware) draagpaal noemt je het **haad**(2) ► **hune**.
3. Verkorte vorm van **rikbeaken**, een tak die in het water als baken is gezet.
 ♣ **As it tij ferrint, moat men de beakens fersette** > Als de omstandigheden veranderen, moet men zich aanpassen.

beakenje = **bebakenen**

1. Ook **bebeakenje**. Een vaarweg ► **farwetter** voorzien van bakens ► **beaken**(1). Het water is dan **ôfbeakene** of **útbeakene**. Tot dergelijke bakens rekent men, behalve de onder **beaken** (1, 2, 3) genoemde zaken, ook tonnen ► **tonne**(5) en boeien ► **boei**(1).
2. Afspiegelen (bijv. van een schip) in een glad wateroppervlak.

beakenjild (it) = **bakengeld**

Ook **beakenrjocht** ► **rjocht**(2) genoemd. Het geld ► **jild**(2) dat de schippers moesten opbrengen voor het oprichten en onderhouden van de bakens ► **beaken**(1).

beakenstart (de) = **bakenstart** ► **wâlstart**

bealch (de) = **buik**

De romp van het schip ► **bûk**.

bearenburch (de) = **beerenbug**

De kruidenbitter is genoemd naar de Amsterdammer **Herman Beerenbug**, die rond 1890 een speciaal kruidenmengsel leverde. Het was met name geliefd in Fryslân. In de 20ste eeuw

bearenburch

wordt het woord gebruikt voor (alle soorten) kruidenbitters die een schipper vaak zelf (als geneesmiddel) maakte wanneer iemand maagpijn had of koorts. De recepten hield men vaak geheim en het aantal kruiden werd in de loop van de tijd enorm uitgebreid (en niet zelden zwaar overdreven). De kwaliteit zit niet in de eerste plaats in de hoeveelheid, maar in de kwaliteit van de grondstoffen. Belangrijk voor de echte Friese schipperskruidenbitter zijn de wortel van de **kalmus** en de bladeren van het waterdrieblad. Een schipper kon volstaan door die twee bestanddelen in een bepaalde hoeveelheid enkele weken (minimaal drie) op jenever of brandewijn te laten trekken. Hendrik Beerenburgs eigen (geheime) recept van zijn losse zakjes versneden en gemalen kruiden schijnt te hebben bestaan uit: Kalmoeswortel, waterdrieblad, salieblad, heel weinig bijvoetblad, heemstblad en heemstwortel, wortel van de gele gentiaan, enkele jeneverbessen en wat sandelhoutpoeder. Overigens is **bearenburch** pas in de tweede helft van de 20ste eeuw populair geworden en wordt sindsdien op veel plaatsen een "eigen authentieke" kruidenbitter gebotteld.

bearzerûch (it) = fonteinkruid ► **wier**

bêd (it) = bed

1. Matras waarop wordt geslapen ► **bedstee(d)** ► **bultsek**.
2. Bodem of onderste bodemprofiel van een vaarweg of sluis ► **slûs**. Als het hard, zandig of van steen is spreek je van een **hurde**(3) **bêd** ► **daam**(1) ► **skogrûn**.
3. Kunstmatig aangebrachte onderlaag voor zware werktuigen, bv. op scheepshelling. Je spreek van een **goed bêd** voor een **bok**(6).

bedarje = belanden

In een ongelukkige situatie terecht komen

¶ **Wy bedarje op legerwâl** > Wij komen op lager wal terecht
¶ **Hy bedarre op it lêste plak** > Hij belandde op de laatste plaats.

beding (de) = beting

Ook **beting**. Elk van de twee houten balken op het voorschip waarin de uiteinden van het **spil** draaien ► **farre**(5) ► **koper** ► **potsje**. De

bedings, **betings** of **bedingen**, **betingen** liepen door het dek heen en vonden voor hun houvast in de **boechbân** of het **boechhout** van het vlak ► **slieper**. Soms was er tot versterking nog een **bedingbalke** aangebracht. Had het schip later geen beting meer, dan noemde men soms de voorste **dramen** ook wel de **bedingbalke** ► **skilboard**.. Wordt een beting uit meerdere stukken hout gemaakt, dan heten die stukken **bedingstikken**.

bedingbalke (de)

1. **Betingbalk** Zware balk die de voorste dramen verbindt ► **beding** ► **draam**.
2. Elk van de twee voorste dramen ► **draam**.
3. Ook (met name op **jachten**(2) - zonder voordek - en **tsjotters**) **bedelbalke**. Een lichtere uitvoering van **bedingbalke**(1). Soms was deze (sier)balk met snijwerk versierd. Ook was er wel eens een rijmpje (van twee keer twee regels) op geschilderd. Een daarvan is: Geen beter les / van meerder kracht / dan Micha zes / en wel vers acht.

bedingstik (it) = betingstuk

Stuk hout dat onderdeel is van een **beding**.

bedjipje = peilen

Met enig rondhout de bodem al dan niet raken
► **djipje** ► **gearde** ► **peile**.

bedompen

Bedompen waar(1) is stil vochtig weer met een dichte lucht.

bedriuwekompetysje (de) = bedrijvencompetitie

Zeilcompetitie met IFKS-skûtsjes tussen verschillende bedrijven.

bedriuwseart (de) = bedrijfsvaart

Het woord wordt gebruikt om de tegenstelling tot pleziervaart ► **sport**(1) aan te geven ► **feart**(3).

bêdsplanke (de) = beddeplank

De plank die voor de bedstee ► **koai** onder de **efterplecht** ► **roef** ligt. Bij het hardzeilen werd het uiteinde van de **seilskoat** daaraan vastgemaakt om te voorkomen dat de schoot de bemanning zou ontglippen, wanneer men hem bij het voor de wind gaan liet vieren
► **boarch**(5) ► **roefmaster**.

bedskud (it) = beddenschot

De betimmering van de bedstee ► **bedstee(d)**.
bedstee(d) (it) = bedstee

De bedstee in de **roef** voor de schipper en zijn vrouw heeft de ingang boven de **bank(2)** en ligt onder de **etterplecht** ► **krêbe**. Het woord **koai** werd er ook wel voor gebruikt, maar dat is informeler. De betimmering van de bestee, de deurtjes enz. noem je het **bedskud**. De slaapplaatsen voor de knecht en de kinderen (in het voorschip) noemt men altijd **koai**.

befarber = bevaarbaar

Van een bevaarbaar water kun je met een schip gebruik maken ► **ûnbefarber**. Het bevaarbaar zijn noem je de **(be)farberens** ► **farberens**.

befarre = bevaren

Je kunt een schip ► **ûnbefearn(2, 3)** en ook een water bevaren ► **befarber**.

¶ In **befearn skipper** > Een ervaren schipper (iemand die dus veel heeft gevaren) ► **ûnbefearn**.

befrachter (de) = bevrachter

Iemand die, of een bedrijf dat, ervoor zorgt dat de schepen vracht krijgen ► **befrachtsje** ► **fracht**.

befracting (de) = bevrachting

1. Het werk dat een bevrachter doet ► **befrachter**.
2. Het hebben van een vracht of lading ► **fracht** ► **belêstje(1)**.

befrachtsje = bevrachten ► **befracting**

befrieze = bevrozen

Naast de gewone betekenis wordt het ook gebruikt voor de situatie dat een schipper door de vorst gedwongen wordt ergens te blijven liggen ► **bewinterje** ► **oanhâlde(2)**. Zo'n schip raakt, als de vorst doorzet, **ynferzen** ► **ynfrieze**. Extra vervelend bij alle andere ongerief was voor schippers dat hun kleine voorraad drinkwater bij invallende vorst gauw bevroor. Ook dat heet **befrieze**.

behâlde = behouden

Het woord wordt met name gebruikt in de betekenis dat tenslotte alles toch goed is gekomen.

¶ In **behâlden reis** > Een reis die goed afgelopen is. **Yn behâlden haven** > Op een veilige plaats **Bêst betearde, sei skipper...**(De schipper kan verschillende namen hebben) **it skip ferlern**,

mar it easfet behâlden > Goed afgelopen, zei schipper ... het schip vergaan, maar het hoosvat behouden.

behelje

1. **Stroken** Met een zinnetje als in **moai behelle skip** wordt een rank, gestroomlijnd schip bedoeld. Dezelfde betekenis zit ook in een **moai behelle kont** om aan te geven dat het schip het water goed en geleidelijk los laat. Je spreekt dan in het Nederlands van een geveegde kont. Het begrip wordt ook gebruikt voor een schip met een geringe wijdte ten opzichte van de lengte en dan, als het daardoor relatief weinig kan laten, niet altijd positief. Een schipper kan dan zeggen: **dat skip is my te bot behelle** (d.w.z. te smal).

2. **Behalen** Van een resultaat, zoals je een eerste plaats bij een wedstrijd kunt behalen.

bek (de) = bek

1. Ander woord voor de **klau** van de **gaffel(2)**. Bij verlenging ook **gaffelbek**.
2. De ronding van de houten **skjirre** waarin de **gyk** kan rusten.
3. Alleen in de zegswijze: **De bek fol jaan** > Ruim zeilen, dus niet te hoog aan de wind sturen ► **bekje**.
4. Alleen in de zegswijze: **It skip is wreed yn 'e bek** > Het schip stuurt zwaar, is loefgierig ► **wreed(1)**.

bekaaie = afmeren

(Als eerst aankomende) een plaats aan een kade bezetten ► **kaai**.

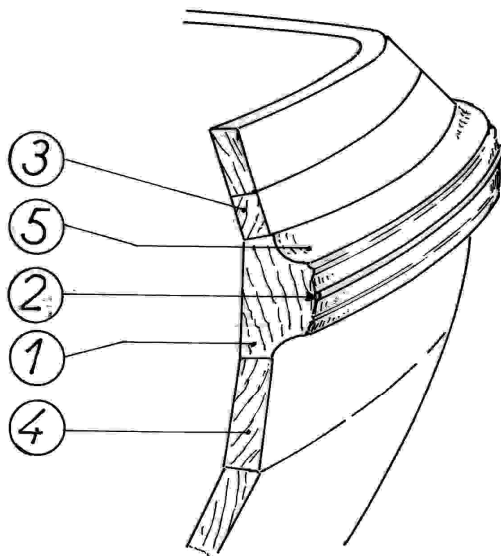
bekhoeke (de) = klauwhoek ► **klauhoeke**

bekje

1. Te hoog aan de wind zeilen, zodat de zeilen killen ► **bekje(2)** ► **knipe(1)** ► **krabje** ► **kylje(1)** ► **sile**. Je doet dit bewust als je met een leeg schip halfwinds over een vrij smal vaarwater moet en wilt voorkomen dat je naar lagerwal verlijert.

¶ **Lizze te bekjen** > Te hoog aan de wind varen, waardoor het schip elke vaart verloren heef.

♣ **Der tsjinoan bekje** > Je uiterste best doen om

1. *berchhout*
2. *leaf(1)*
3. *skeargong*
4. *boech(1)*
5. *droege(5) naad(1)*

je te *handhaven* (maar het lukt eigenlijk niet).

2. Klapperen van een zeil doordat te hoog aan de wind wordt gezeild ► *bekje(1)*.

bekstaach (de) = *beksta(a)g*

Bepaalde *staach* met een *taalje(1)* die van boven in de mast achteruit aan de romp van het schip is vastgemaakt om de mast - met name voor de wind - beter staande te kunnen houden. De gebruikte takel, de *bekstaachsta(a)lje*, wordt ook *sydta(a)lje* of *sydtakel* genoemd ► *sydstaach*. Het woord *bekstaach* wordt nogal eens verward met *bakstaach*.

bekstaachskoelte (de) = ruime stevige wind

Ook *bekstaachswyn* en *bekstaachskoelte* ► *koelte*. Wind ► *wyn* of bries waarbij men op vier streken na voor de wind zeilt (de bekstagen ► *bekstaach* krijgen daarbij functie). Wijd verbreid is ook de betekenis 'fikse bries', waarbij het aanhechtingspunt van de onderkant van de bekstagen het water raken ► *koelte*.

bekstaachswyn (de) = ruime stevige wind

► *bekstaachskoelte*

belânje = belanden

Ergens aan land komen ► *bedarje*.

¶ *Earne belânje* > Ergens terechtkomen

belboei (de) = belboei

Een *boei(1)* die is voorzien van een bel, die door de deining voortdurend klingelt.

belech (it)

Een geheel van belegstukken. Een belegstuk ► *belechstik* is gemaakt van vrij dun hout dat in sommige gevallen over de *húd* en de *eftersteven* is gezet en zo de *spiegel* (kan) vormen. Een spiegel die daarmee is bekleed, noem je een *belechspegel*. Belegstukken worden ook over aanzettingen heen getimmerd om bescherming te bieden tegen inwateren ► *skandek(1)*.

belechspegel = *schandspiege* ► *belech*

belechstik = belegstuk ► *belech*

belêste = belasten

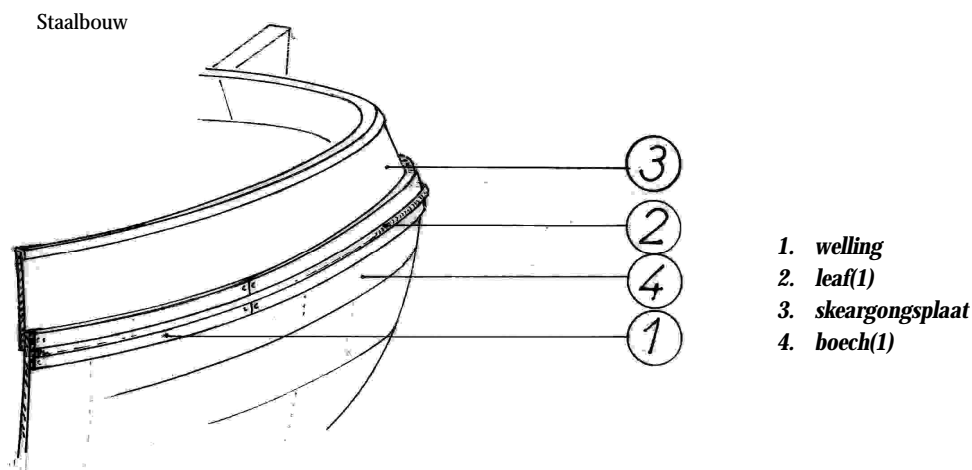
1. Ook *belêstje*. Van een vracht of last voorzien of voorzien zijn ► *befrachtig(2)*.
2. Ook *belêstje*. Beladen of beladen zijn ► *lade*.
3. Ook *belêstje* en *belestigje*. Een geldelijke last opleggen of opgelegd hebben gekregen ► *jild(2)*.
4. Ook *belêstje* en *belestigje*. Een opdracht geven of gekregen hebben.

belestigje = belasten ► *belêste(2, 3)*

belêstje = belasten ► *belêste*

belizze = beleggen

Een touw, val, schoot of landvast met over elkaar

knijpende lussen tijdelijk vastmaken aan een **klamp(e)(1)** of iets dergelijks zodat het niet los loopt.

bemanning (de) = *bemanning*

Het geheel van de mensen die op een schip varen. Meestal waren dat de **skipper** en zijn vrouw. Als er geen vrouw en/of kinderen waren (in 1911 slechts ruim 10% van alle gevallen) dan was er een **skippersfeint**. Waren die er wel dan verdween de knecht omdat vrouw en kinderen goedkopere werkkrachten waren en omdat er dan geen slaappleats meer voor een vreemde was. Op moderne skûtsjes vaart tijdens wedstrijden meestal een team ► **ploech** van tien tot hooguit veertien koppen ► **kop(9)**.

bepikje = *teren*

Ook **pikje(1)**. Met **pik(1)** bestrijken.

beppe (de) = *grootmoede* ► **kelder**

berchhout (it) = *berghout*

Ook **berkhout**. Brede dikke stootrand die op het breedst van het houten schip aangebracht is om het te beschermen bij het aanleggen en bij aanvaringen. Waar de ronding voor en achter begint, wordt het berghout iets smaller en gaat het over in de nog dikkere **stoathouten**. Het geheel noemde men soms ook wel **goarring** en, denkend aan zowel bakboord als stuurboord: de

berchhouten. Vroeger werd een schip doorgaans niet dieper geladen dan tot het moment dat het berghout het water raakte ► **útvette-ring**. De eerste plank meteen boven het berghout is de **skeargong**.

Bij ijzeren schepen noemt men het scheeps-onderdeel met de functie van het berghout meestal de **welling**. Een **welling** is echter breder dan een berghout en houdt die breedte over de gehele lengte van het schip. De eerste plaat meteen boven de welling is de **skeargongsplaat**. Het **healrûn** van ijzer dat op een berghout en ook op een **welling** aangebracht is, heet **leaf(1)**.

berinne

1. **Belopen**Als je net iets sneller dan een ander schip kunt zeilen zeg je: **Wy kinne him berinne**.
2. **Betrekken**Als er wolken voor de zon komen, **berint** de lucht. Een bewolkte lucht is een **berûne loft**.

berintsje

Een deel van de opbrengst reserveren om daarmee de hellingbaas of (andere) geldschietters de rente over het geleende geld te kunnen betalen.

beroai (it) = *schatting* ► **roaie(1)**

berop (it) = *beroep*

berop

Het bezwaar dat door een belanghebbende tegen een uitspraak van de **protestkommisje** wordt ingediend by de **syfried**. Ook wel gezegd als verkorte vorm van **berops**.

berops (de) = beroeps

Ook **bedriuw**. Bij verkorting gebruikt voor **beropsfeart** of **beropsskipper** om de tegenstelling met de pleziervaart ► **sport**(1) te laten uitkomen. Aan het onderscheid zitten ook juridische aspecten: **sport** geeft ruimte aan **berops** ► **bedriuwfeart** ► **feart**(3).

besaan (de) = bezaan

1. Ook **it besaan(s)seil** of **besaantúch**. Oorspronkelijk een klein achterzeil aan een tweede kleine mast met een **gaffel**(1), maar zonder **gyk**, zoals dat (bijvoorbeeld) voorkwam bij een **smak**, een voorloper van de zeetjalk ► **tsjalk**. De schipper stond daaronder aan het roer in het **besaansgat**, **durk**(3) of **bollestâl**(1). Het grootzeil van een **smak** was trouwens een **sprietseil**.
2. Ook **it besaan(s)seil** of **besaantúch**. Nu vrij algemeen (maar in zekere zin onjuist) in gebruik voor **gaffelseil**.

besaan(s)mêst (de) = bezaanmast

De mast waar de **besaan**(1) aan geslagen was ► **mêst**.

besaansgat (it) = bezaansgat ► **besaan**(1)

besaan(s)seil (it) = bezaanzeil ► **besaan**

besaantúch (it) = bezaantuig ► **besaan**

besile = bezeilen ► **besyld** ► **sile**

1. Een ander schip zeilend de baas blijven.
¶ **Dat skip is net te besilen** > Niemand kan dat schip bijhouden
2. Een bepaald traject zeilend kunnen afleggen (d.w.z. zonder laveren, bomen, jagen of iets dergelijks).
3. Naar een bepaald doel zeilen, een water bevaren.
♣ **Mei him is gjin lân te besilen** > Er valt niets met hem te beginnen, hij wil **nietsmei immen besile kinne** > Het goed met iemand kunnen vinden. **De ein besile** > Iets tot een (goed) einde brengen; sterve ► **ein**(3) ► **Heech**(3).

besjitte = beschieten

Het aanbrengen van een (lichte) binnenbetimme-

ring in **roef** of **durk**.

beskipperje = beregelen

Van alles voor elkaar brengen ► **skipperje**(3).

beskriuwe = beschrijven

1. Het opmaken van het bestek van een schip door de hellingbaas.
2. Provisioneel inschrijven voor een bepaald werk.
3. Het vastleggen van alle maten e.d. bij het volledig opmeten van een schip.
4. Als strijkgeldschrijver inschrijven op een te koop aangeboden onroerend goed of schip.
5. Bij de behandeling van een **protest** een (mondeling met schriftelijke toelichting) verslag geven van de gebeurtenissen.

beslach (it) = beslag

Alle soorten ijzerwerk aan boord ► **blokken** ► **mêst** ► **gyk** ► **roer** ► **swurd** ► **stevn**(1) etc.

besprek (it) = bespreking ► **rûtebesprek**

bestek (it) = bestek

1. Het geheel van opgaven van de materialen en voorschriften voor de bouw van een schip; ► **beskriuwe**(1).
2. De schaal waarop een kaart is getekend.
3. De geografische positie van een schip (op zee).
¶ **Bestek (op)meitsje** > De precieze plaats van het schip bepalen
♣ **Bestek (op)meitsje** > De (eigen) positie in figuurlijke zin bepalen.

bestfeint (de) = eerste schippersknecht

► **skippersfeint**

bestopje = onderstopper ► **ûnderstopje**

besyld = bezeild ► **besile**.

1. Goed zeilend (gezegd van een schip).
2. Een **besyld wyn** is een windrichting tussen **oan de wyn** en **healwyn**.
3. Een ervaren zeiler noem je een **besyld** man (of vrouw). Van personen, ervaren zeilers.

betakelje = betakelen

Het leggen van een **wynsel** om het uiteinde van een touw om uitrakelen te voorkomen ► **takelje**(3).

betarje = teren

Met **tar** insmeren ► **tarje** ► **optarje**.

beting (de) = beting ► **beding**

betonje = betonnen

Ook **betúnje** ► **beakenje**. Het met tonnen ► **tonne**(5) en boeien ► **boei**(1) aangeven waar op een breder water de vaargeul ► **soal** is. Het geheel vormt de **betonning** of **betúning**. Men spreekt dan van een dan in **betonne** of **betúne** vaarwater.

beun (de) = **bun** ► **ielaaik**

beurs (de) = **schippersbeurs**

Verkorte vorm van **schippersbeurs**. Samenkomst van aanbieders van vracht, bemiddelaars en schippers. Oorspronkelijk fungeerde het **schippershûs** als zodanig. In voor de scheepvaart moeilijke tijden nodigde het aanbieders soms uit tot het tegen elkaar uitspelen van schippers. Het erbij behorende drankgebruik in de herberg leidde niet zelden tot problemen. In 1917 werd door de Algemene Nederlandse Schippersbond (ASB) ► **skippersbûn** een beurs ingesteld om tot een betere regulering van transportvraag en aanbod te komen en om de schipperij verder een redelijke prijs te garanderen. Het Rijk steunde het initiatief, maar later verwaterde deze formele beurs doordat schippers ► **dúker**(1) de beurs meden ► **platsjesbeurs**(2). Ondanks verzet van de vele kleine Friese binnenschippers stelde de regering in 1934 de Evenredige Vrachtverdeling ► **beurtbefrachtig** in. In 1942 werd deze regeling opgeschort, maar zij was vanaf 1945 weer van kracht. Europese regelgeving maakte in 1998 een einde aan de beurs.

beurt (de) = **beurt**

Geregelde en tot 1881 aan vergunning gebonden transportdienst tussen twee plaatsen met een **beurtskip** of een **beurtman**. Het beurtschip was meestal relatief wat kleiner; een (grotere) **beurtman** was een schip dat (ook) de Zuiderzee kon oversteken. Vrijwel elk Fries dorp had halverwege de negentiende eeuw zijn eigen beurtschip of (**doarps**)**fearskip**. Alleen de grotere steden hadden een **beurtman**, met name op Amsterdam en/of Rotterdam. De plaats van bestemming was het **beurtplak**, de reis de **beurtreis**. De **beurtskipper** met de **beurtskippersfeint** verzorgden volgens een octrooi, waarbij een dienstregeling ► **offarre**(2) hoorde

het vervoer: de **beurttsjinst** ► **binnenbeurtsje**. Omdat de beurtvaarders gebonden waren aan vaste afvaarttijden, had elk op zijn **beurt** te wachten, vol of niet. De bedrijfstak heette **beurfteart**. Als het accent op personenvervoer lag, werden deze diensten aangeduid als **fear**(1). Het schip was dan een **fearskip** ► **trochjeier**. Scheepjes van dit type beheersten vrijwel de gehele negentiende eeuw het hardzeilen ► **hurdseil** voor vracht- en beurtschepen.

beurtbefrachtig (de) = **beurtbevrachting**

Het in het tweede kwart van de 20ste eeuw ingevoerde systeem van evenredige vrachtverdeling ► **beurs** hield ook in dat een schipper soms op zijn beurt (in de volgorde op de beurtlijst) moest wachten om een lading te krijgen

beurfteart (de) = **beurtvaart** ► **beurt** ► **fear**(3)

beurtman (de) = **beurtman**

Een beurtman is relatief veel groter en zwaarder dan een **beurtschip**. Het waren stoere kofachtige ► **kofskip** schepen ► **beurt** ► **skúte**(2). Zij staken ook de Zuiderzee over.

beurtplak (it) = **beurtbestemming** ► **beurt**

beurtreis (de) = **beurtreis** ► **beurt**

beurtskip (it) = **beurtschip**

Een beurtschip was relatief kleiner dan een **beurtman**, maximaal zo'n 12 meter lang en in verhouding wijder dan de **beurtman**. Een beurtschip is ook wat meer boeierachtig en heeft een **bollestâl**(2). Het schip had een **gaf-feltúch**, gebogen luiken ► **lúk** ► **Fryske kap** en een **roef** die niet boven de luiken uitkwam. Verder was het **helmhout** gemakkelijk afneembaar ► **beurt** ► **beurtsnikke** ► **fearskip** ► **postskip**.

beurtskipper (de) = **beurtschippe** ► **beurt**

beurtskippersfeint (de) = **beurtschippersknecht** ► **beurt**

beurtsnikke (de) = **beurtsnik**

Beurtschip, meestal zeer klein, van een sniktype ► **beurtskip** ► **snikke**.

beurttsjinst (de) = **beurtdienst** ► **beurt**

bevertyn (it) = **bevertien**

Sterke katoenen of grof linnen stof voor blauwe

bevertyn

of zwarte werkkleding, met name door schippers gedragen ► **skippersklean**.

bewaaid = verwaaid

Van **bewaaide tonger** spreek je als er een wind opsteekt (echter zonder onweer) die bij een onweersbui hoort ► **waaie**.

bewegering (de) = wegering ► **wegering**

bewegerje = bewegeren

Het aanbrengen van een **wegering**(2) gebeurde alleen bij een volwaardig houten schip. Je had dan een **bewegere** schip. Een ijzeren schip is meestal **ûnbewegere**. Als het was ingericht voor het vervoer van voedingsmiddelen of personen of omgebouwd tot woonschip, was het wel **bewegere**.

bewinterje = overwinteren

Door de winter gedwongen ergens blijven liggen ► **befrieze** ► **oanhâlde**(2) ► **oerwinterje**. Oorspronkelijk betekende het ook tussen de kerstdagen en midden februari ► **skippersjier** voor de wal blijven, bij voorkeur in de plaats van domicilie.

♣ **Wy sille it earst mar wat besimmerje en bewinterje litte** > Wij zullen er eerst maar een tijdje overheen laten gaan (tot er rustig overlegd kan worden).

bier (it) = feest

Bij verschillende gelegenheden vierde je een feest. De meest geschonken drank daarbij was bier. Daardoor werd op den duur de bijeenkomst zelf ook **bier** genoemd. Een aantal zijn eigen aan de schipperswereld ► **flagebier** ► **flotbier** ► **skippersbier** ► **stjûnbier**.

biit = bit ► **byt**(2)

bikje = bikken ► **rustbikje**

bil (it) = bil

1. De ruimte tussen de **hûd** van het schip en de **wegering**(2).
2. Laag land dat 's winters vaak onder liep ► **leech**(6).

bile (de) = bijl

Scheepsbouwers en mastenmakers gebruikten veel bijlen om het hout in het juiste model te kappen ► **tsjoksel**. De bijl was daarom synoniem met het scheepsbouwbedrijf, zodat scheepsbouwers zich wel Bijlsma of Van der Bijl noemden.

¶ **Fan 'e bile rinne** > Van stapel lopen

billen (de) = billen

(Alleen in het meervoud). Het ronde achterste deel van de romp van een schip ► **kont** ► **wangen**.

binnen = binnen

1. Als het schip in de **haven** ligt, is het binnen.
2. Als je in de binnenwateren vaart, vaar je binnen ► **binne(n)feart**.
3. Iemand die veel geld heeft verdiend en **wâlskipper** kan worden, is **binnen**.

binnenbeurtsje (it) = binnenbeurt

1. Een tussentijdse beurtreis buiten de dienstregeling om.
2. Een tussentijds (niet afgesproken) extra bezoekje van een jongen aan zijn vriendin. Je noemt dat een **binnenbeurtsje dwaan**.

binne(n)bewegering (de) = wegering ► **wegering**

binne(n)board (it) = binnenboord

De binnenkant van het **board**(2).

♣ **De fuotten binnenboard hâlde** > De benen niet (te ver) uitsteken.

binne(n)boardsfracht (de) = binnenboordsvracht

Ook **binne(n)boardslêst**. Een vracht met zo'n omvang dat de schipper die binnen de **boarden** kan houden. Het schip vaart dan dus zonder **boppelêst**.

binne(n)boardslêst (de) = binnenboordsvracht

► **binne(n)boardsfracht**

binnendriuwe = binnendrijver ► **binnenfalle**

binne(n)fal (de) = binnenvall

De **seilsfal** wordt op de binnenste **klamp** of nagel aan de **knecht** bevestigd en heet daarom binnenvall ► **bûte(n)fal**.

binnenfalle = binnenvallen

Ook **ynfalle**(1) en **ynrinne**(2). Een **haven** binnenvaren. Als dat (zeer) langzaam gebeurt, spreekt men ook van **binnendriuwe**. Wanneer een schip daarbij door andere schepen wordt geholpen, noemt men dat **binnenhelje** of **ynhelje**. Gaat het daarbij alleen om aanwijzingen, dan heet dat **binnenloadse**.

binne(n)farder (de) = binnenschip(per)

Ook **binne(n)farjer**. Een schip dat voornamelijk op de binnenwateren vaart ► **binne(n)skip**

► **binne(n)skûte** ► **binne(n)feart**. Hier tegenover staat **bûte(n)farder** enz.

Ook **binne(n)farjer** en **binne(n)skipper**. Een schipper van de **binne(n)feart** ook **binne(n)farjer**, **binne(n)skipper**. Daar tegenover staat **bûte(n)farder**.

binne(n)farjer (de) = binnenschip(per)

► **binne(n)farder**

binne(n)feart (de) = binnenvaart

De **skipfeart** die alleen de binnenwateren bestrijkt en dus niet op zee komt. De scheidslijnen waren vroeger niet absoluut. Ook kleinere scheepjes kwamen wel op de Zuiderzee, het Wad en de Lauwerszee ► **binne(n)farder**. De bedrijfstak heet ook wel de **binnenskipfeart**, **binnenskipperij** of het **binne(n)feartbedriuw**. Het geheel van alle schepen heet de **binne(n)float**. Daar tegenover staat de **bûte(n)feart** enz. ► **feart**(3).

binnengats = binnengats

Binnen de hoofden ► **haad** van de haven, het havengat ► **haven**.

♣ **Binne(n)gats bliuwe bern!** > Binnen blijven kinderen! **Binne(n)gats bliuwe** > Thuis blijven **De man binnengats, it wiif binnenboard** > De leefomgeving van een man is ruimer dan die van een vrouw. Vroegspronkelijk gingen zeemannen naar het schip van hun mannen als het op de rede lag, dus binnengats was).

binne(n)haven (de) = binnenhaven ► **dok**(1)

► **haven**

binnenhelje = binnenhalen ► **binnenfalle**

binne(n)kimen (de) = binnenkimen

De kimen ► **kym** van de **wegering**, dus de plek waar de **bûkdelling** overgaat in de **kymwegering** ► **bûte(n)kimen**.

binne(n)klúffok (de) = binnenkluiver

De achterste kluiver ► **klúffok** wanneer er twee worden gevoerd ► **bûte(n)klúffok**.

binnenloadse = binnenloodse ► **binnenfalle**

► **loads**

binnenoanfaringsreglemint (it) =

Binnenaanvaringsreglement

Ook **BAR**. Het geheel van regels waaraan alle schippers zich sinds 1897 dienden te houden.

Dit 'Politiereglement' steunde op De Wet ter voorkoming van aanvaringen in de binnenwateren (1892). Sinds 1965 en heette de aangepaste regeling het **Vaarreglement** (overal geldig met uitzondering van Rijn, Waal, Westerschelde en Dollard). Dit reglement is per 1 april 1984 vervangen door het **Binnenvaart Politiereglement**

binne(n)skip (it) = binnenschip

Ook **binne(n)skûte** en **binne(n)farder**(1). Een schip voor de **binne(n)feart**. Als een schip wel is ingericht voor de kust- en de zeevaart, is het een **bûte(n)skip** ► **seeskip**.

binne(n)skipper (de) = binnenschipper

► **binne(n)farder**(2)

binne(n)skûte (de) = binnenschip ► **binne(n)skip**

binne(n)sile = binnenzeilen

Zeilend een **haven** binnen varen ► **binne(n)farre**.

binne(n)steven (de) = binnensteven ► **steven**

binne(n)stevenje = binnenstevenen

Varend, zeilend een haven binnenkomen ► **binne(n)sile**.

♣ **Hja stevene de seal binnen** > Ze kwam vastberaden en doelbewust de zaal binnen

binne(n)wetter (it) = binnenwater

1. Ook **bûte(n)wetter**(2). Alle zoet water, zoals de wateren van de Friese boezem en het IJsselmeer.

2. Het water binnen de polders.

binne(n)wyn (de) = afluwind

Ook **lânwyn** en **ôfwaaiende wyn** ► **wyn**.

bit (it) = loefhouder

Zelden gebruikt woord voor loefbiter(1).

bitenet (it) = bietennet

Net om met de **gyk** als laadboom in één keer een vracht bieten aan boord te kunnen laden ► **byt**(1).

blabberkoeltsje (it) = zeer licht windje

► **labberkoeltsje** ► **koelte**

blaf (de) = blaf

Dikke 'gevulde' schipperssoep van groene erwten met aardappelen.

♣ **Leafde en blaf ferriede harsels** > Liefde en blaf verraden zichzelf (de laatste vanwege de door de peulvruchten veroorzaakte winderigheid).

blaffe

blaffe = blaffen

Het slaan van de boeg van het schip op de golven.

blak = blak

Ook **blakstil** of **bysblok**. Volledig windstil

► **blakte** ► **stil**. Nog sterker is **fleanende**(4)

blak, dan is er werkelijk geen enkel zuchtje wind.

blakstil = bladstil ► **blak**

blakte (de) = blakte

Ook **blakstilte**. Volledige windstilte ► **bysblok**

► **stil**.

blakstilte (de) = bladstilte ► **blakte**

blau = blauw

Kwaliteits- en/of soort aanduiding van gestoken (hoogveen)turf. Blauwe turf behoorde tot de betere soorten ► **turf**.

blauba(a)itsje (it) = werkkieël ► **ba(a)itsje**

► **skippersklean**

bleat = bloot ► **seil**(2)

bléd (it) = ankerblad ► **anker**

bledreid = bladriet ► **reidfarre**

blédstil = bladstil

Qua gevoelswaarde een beetje minder windstil dan **blak**, hoewel het ook nu niet waait.

blein (de) = balein ► **balein**

blierring (de) = rimpeling

Lichte rimpeling over het water als het stil is en er even een vlaagje over strijkt.

blik (it) = blik

Zeer dun gewalst vertind plaatstaal dat met teer aan de buitenkant over een zwakke of lekke plek

in een houten schip werd aangebracht. Voor dat gebeurde, werd eronder een laag in olie, peterolie of dunne teer gezette kranten of dun karton aangebracht. Alleen op kleine zwakke plekken bracht een schipper zo'n reparatie aan.

Voor grotere oppervlakken paste de hellingbaas wel het veel met blik verwarde **stoart** toe, ook wel **swart blik** of **stortblik** genoemd. Dat is met zink gegalvaniseerd plaatstaal. Met strijklicht ziet het er, anders dan blik, iets gevlamd uit. Tussen het **stoart** en de houten scheepshuid kwam geteerd viltpapier. Van een zo bekleed schip zei men dat het zijn **deahimdsje** (doods hemd)aan had.

bloedflage (de) = bloedvlag

Benaming voor de (rode) protestvlag ► **flage** ► **protest**.

bloedplamuer (it) = bloedplamuur

Zeer dikke rode lood- of ijzermenie die bij ijzeren schepen gebruikt werd om oneffenheden vlak te maken en kleine lekkages te verhelpen ► **meny** ► **opkòkje** ► **plamuer**.

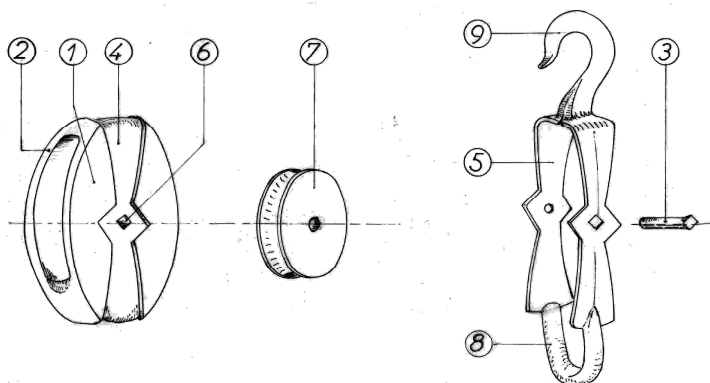
bloeie = bloeien

Het water bloeit wanneer de groene alg er, vaak bij warm weer, welig tiert.

blok (it) = blok

Oorspronkelijk een "blok" hout met (bijna altijd) één of meer schijven erin om het touw er licht doorheen te laten glijden. Zo'n katrol werd meestal van essenhout gemaakt en had één of meerdere schijven van pokhout. De **neil** (de as) was

Blok

1. **hús**
2. **wang**
3. **neil(3)**
4. **keep**
5. **beslach**
6. **skiifsgat**
7. **skiif**
8. **noas of hünsfot**
9. **heak(1)**

van azijnhout gemaakt, later wel van ijzer of staal ► **rakkert**. Oudere blokken hebben soms geen ijzeren beslag ► **stropblok** en soms ook geen schijven ► **jufferblok**. Oudere blokken met een schijf hebben bijna altijd een ijzeren beslag aan de buitenkant, bij jongere blokken is het ijzer soms binnenin verwerkt. Men noemt zo'n blok dan een **bleat** of **neaken blok**. Er zijn ook blokken met schijven van koper of ijzer. De as is dan altijd van ijzer of staal. Er zijn ook volledig van ijzer, roestvrij staal en/of kunststof gemaakte blokken. De naam blijft echter **blok**. Het **stropblokje** is geen blok ► **kleat**(1).

Blokken worden onderscheiden naar de functie en de vorm die ze hebben.

Naar gelang het aantal schijven onderscheidt men **ienskiifsblokken** of **inkelde blokken**; **twaskiifsblokken** of **dúbele blokken** en **mearskiifsblokken** (die minder gangbaar zijn).

De vorm en deels ook de functie speelt een rol bij de aanduiding **fioeleblok**. Het **heakblok** heeft op de plek van de ene **noas** een haak. Het **hakkeblok** of **hakblok** heeft een hak waar men een schoot op kan beleggen. Bij een **warleblok** zit tussen **noas** en/of **heak** een **warle**(1) zodat het blok alle kanten uit kan draaien. **Fioeleblok**, **heakblok**, **hakkeblok** en **warleblok** komen zowel met één schijf als met twee of meer schijven voor en met of zonder hondsvot of haak. In een **iepen blok** kan de **loper** zo in worden gelegd (die hoeft dus niet **trochskeake** ► **skeakje** te worden). Zo'n blok werd soms gebruikt om de **boppelést** vast te zetten ► **lésttakel**. Het **jufferblok** is een blok zonder schijven dat werd gebruikt voor het spannen van **wantriedden**. Tegenwoordig is het **jufferblok** voor het want vervangen door een **wantspan-**

ner en wordt het op skütsjes niet meer gebruikt.

► **foetblok** ► **rinnend blok** ► **standerblok**.

Naar functie en/of plaats worden onderscheiden:

fokkefalsblok (it) = fokkevalblok ► **fokkefal**

fokkeskoat(e)blok (it) = fokkeschootblok

► **fokkeskoat**

fokkeskoatshakkeblok (it) = fokkeschoothak blok ► **fokkeskoat**

gynblok (it) = gijnblok ► **jyn**

halsblok (it) = halsblok ► **seil**

jufferblok (it) = doodshoofdblok

kattefalsblok (it) = kattevalblok ► **kattefal**

kraanlineblok (it) = kraanlijnblok ► **kraanline**

loaiwagenblok (it) = luiwagenblok ► **loaiwagen**

nokkefalsblok (it) = nokkevalblok ► **nokkefal**

seilsfalsblok (it) = zeilvalblok ► **seilsfal**

seilskoateblok (it) = zeilschootblok

► **seil-skoat** **seilskoatsboppeblok** (it) =

zeilschootbovenblok

► **seilskoat**

seilskoatshakkeblok (it) = zeilschoothakblok

► **seilskoat**

skyldpodblok (it) = schildpadblok

springblok (it) = springblok ► **spring**(2)

sta(a)chstaaljeblok = stagstalieblok

► **sta(a)chstaalje**

stropblok (it) = stropblok

swurdsloperblok (it) = zwaardsloperblok

► **swurd**

swurdstanderblok (it) = zwaardsstanderblok

► **swurd**

sydtaaljeblok of **sydtakelsblok** (it) = zijtalieblok

► **taalje**(1)

taaljeblok of **takelblok** (it) = talieblok

► **taalje**(1)

♣ **Der is oan blokken**

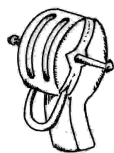
Blokken

①

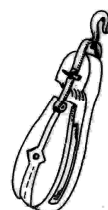
②

③

④

⑤

1. **fioeleblok**
2. **heakblok**
3. **hakkeblok**
4. **jufferblok**
5. **iepen blok**

blok

en skiven gjin brek > Er zijn helpers en handlangers genoeg ► **kloot**(1).

blokmakker (de) = **blokkenmaker**

Iemand die blokken maakt. Tot de blokmakerij behoorde meestal ook het maken van pompen en soms ook van masten

blokskraabje = **blokschrabben**

Het ontdoen van een blok van alle oude harpuit en uitgelopen vet.

blokwurk (it) = **blokgerei**

Het totaal van alle blokken op een schip.

blommekip (it) = **bloemenschip**

Schip ► **skùtsje**(1) dat met potplanten voer die door de schipper werden verkocht.

bluisterich = **hard waaiend**

Ook **blústerich**. Wanneer het hard waait, vooral met rukwinden zeg je dat het **bluisterich waar**(1) is. Jongelui die veel kabaal en drukte maken, zijn op (dat moment) **bluisterich**.

blyk (de)

Doodlopende vaart of ander niet bevaarbaar water (soms ook ondergelopen land). Vaak komt het woord in het meervoud **bliken** voor.

blyn = **blind**

1. Een **seil** is blind als het in de luwte hangt van een ander zeil.
2. Een anker is blind als het niet aangegeven wordt door een **ankerboei**.
3. Een blinde **naad**(1) is een "zogenaamde naad", een kras in het hout die opgevuld is met **pik**(1) om (mooiere) kleine **boechjes** ► **boech**(1) te suggerreren. Ook wel **tuskennaad** genoemd.
4. Een vouw die in de lengte van een **kleed**(1) voor het maken van een **seil**(1) wordt genaai om het zeil sterker te maken, is een **bline naad** ► **naad**(2).
5. (de) Elk van de **skoblyntsjes** of **skuven** voor de raampjes van de **roef** die ervoor dienen om het glas te beschermen en bij zwaar weer breuk en lekkage te voorkomen.
6. **Bline** luiken zijn luiken zonder nummer die gebruikt worden om een **boppelêst** af te dekken als er niet genoeg **kaplúken** zijn ► **boppelêst** ► **lúk** ► **loeggang**.

7. Een **blynfarwetter** is een vaarwater dat niet betond is. In de herfst en de winter kwam dat vroeger vaak voor.

8. Een **bline feart**(1) had je in de herfst en de winter als de oevers van een vaart onder water stonden en de schipper soms moeilijk het vaarwater van de wal kon onderscheiden.

9. Een **blinefeart**(2) is een vaart die doodloopt ► **ticht**(6).

10. Een **bline loeggang** is een niet gemerkte afdekplank.

11. In de kont van een schip vind je soms **bline poartsjes**. De kleine raampjes zijn wel aanwezig, maar met een passend stuk hout min of meer permanent afgesloten.

12. Als je bij dichte mist of in een donkere nacht zonder iets te kunnen zien vaart en je helemaal vertrouwt op het kompas of geluidssenen, noem je dat **blyn farre**.

¶ **Blyn op ien farre kinne** > Volledig op iemand kunnen vertrouwen

boaiem (de) = **bodem**

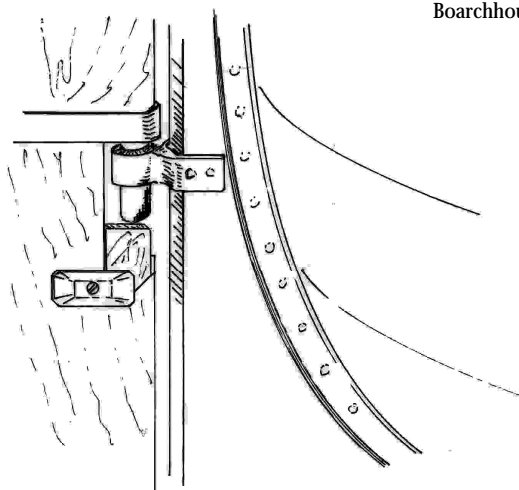
1. Ook **boom**(2). De bodem, de vaste ondergrond van een water ► **grún**
¶ **Eat (de hope) de boaiem ynslaan** > Iets (de hoop) vernietigen.
2. De onderkant of het **flak**(2) van het schip.
♣ **As de boaiem dutsen is, dan kriget it skip de lêst wol** > De moeilijkheid van iets ligt vaak in het begin, daarna zal het wel lukken.
3. Het woord komt ook voor als aanduiding of beeldspraak voor het hele schip ► **board**(1) ► **seil**(3).

boar (de) = **boor**

Verkorte vorm van **rattelboar** of **spikerboar** ► **skippersark**.

boarch (de) = **bog**

1. In het algemeen een woord voor dingen die extra veiligheid waarborgen ► **boargje**.
2. IJzeren boutje door de **swurdsbout** om te voorkomen dat die **bout**(7) los loopt en het **swurd** losraakt ► **lins**(1).
3. IJzeren bout die in het ruim voor de **mêst** langs loopt om te voorkomen dat deze achterover gaat als de **foarstaach** onver-

Boarchhoutsje

- hoopt zou breken ► **bout**(3).
4. IJzeren haak met bout en moer die in de **want-spanner** vastgedraaid wordt zodat die niet losloopt.
 5. Paal of plank aan het uiteinde van de skoat in de roef ► **bêdsplanke**. Soms moesten ook kinderen ervoor zorgen dat de schoot niet te snel uit de roef zou lopen. Hij of zij was dan de **boarch**.
 6. Iemand die voor een geldlening van een ander garant staat.
 7. Touw waarmee de **stekbout**(2) stijf op de giek wordt gebonden ► **reef**.

boarchhoutsje (it) = **borghoutje**

Het houtje dat als een borg fungeert om te voorkomen dat het roer bij het raken van de bodem van het water uit de roerhaken zou schieten of beschadigd zou worden ► **roer**.

boarchpin (de) = **borgpen**

De bout waarmee de **luiwagen**(1), aan de zijde die geopend wordt om de ring van het **fokkeskoatsblok** erom te doen, aan een oog aan de binnenkant van het **board**(2) wordt bevestigd.

board (it) = **bood**

1. Algemene aanduiding voor het hele schip ► **boaiem**(3) ► **seil**(3).
 ¶ **Oan of nei of fan board gean** > Aan of van boord of naar/van het schip gaan

♣ **Immen mei wat oan board komme** > Iemand ergens mee lastig vallen
Maar folk oan board ha
 > In slecht gezelschap verkere
Wat skip hat rotten oan board > Dat schip ziet er haveloos uit en/of heeft kapotte zeile
Soldaten oan board hawwe > Luizen hebben
Earme mei oan board komme > Met iets komen aandragen.

2. Ook de **fêste**(7) **boarden** ► **skilboard**.

Deel van de scheepshuid dat boven het dek zit. Men gebruikt ook het langere woord: **skipsboard**. Daaronder zitten de **skeargongen** ► **berchhout**. Op het **board** konden **setbuorden** of **settelbuorden**, **wetterbuorden** of **boeisels** gezet worden. Vooral bij een hoge lading kreeg je dan meer bescherming. Het deel van het **board** waar nooit een **setboard** op kwam, tussen de **bolder(t)s** en de **stevens**(1), wordt **draam** genoemd. De rand van het scheepsboord is het **boppeboard** of de **board(s)râne** ► **dolboard** ► **knik**(4) ► **noarwegen** ► **opboeie** ► **skandek**(2) ► **potdek** ► **ynhout** ► **waskbak**

♣ **By har giet neat oer board** > Zij is een zuinige vrouw
Unnutte soargen oer board smite > Men moet zich geen zorgen maken als er geen reden toe is
De skonken binnen board hâlde > De benen bij je houden, niet te ver uitstellen.
man oer board, in iter minder > Als er iemand vertrokken is, geeft dat de anderen meer ruimte.

3. De hele zijkant van een schip ► **boech**(3).

Van achteren naar voren gezien is de linkerkant van het schip **bakboard** en de rechterkant **stjoerboard**. Het **hege board** ► **heech**(2) of **loefboard** is de kant van het schip waar de wind op staat. Het **lege board** ► **leech**(2) of **lijboard** is de andere kant.

♣ **Hy hâldt him oan heger board** > Hij is dronken of Hij is behoedzaam en voorzichtig.

boardljocht (it) = **boordlicht**

De lamp die bij avond in het bakboordswant (rood) of het stuurboordswant (groen) wordt gehangen ► **ljocht**(1).

boargje = **borgjen**

1. Iemand een geldbedrag schuldig zijn.

boargje

2. Een vordering laten uitstaan ► **jild**(1).
3. De aflossing van de schuld van een ander garanderen ► **boarch**(6).
4. Bepaalde veiligheidsmaatregelen nemen ► **boarch** ► **boarchhoutsje** ► **boarchpin** ► **opslute**(1).

boat (it & de) = boot

1. Een algemeen woord voor schip, meestal in wat figuurlijke zin gebruikt, maar niet voor de grotere zeilschepen ► **aak**(2).
2. Ook **boatsje**(1). Klein open vaartuig wat met handkracht, een zeil of een kleine motor wordt voortbewogen ► **boatsje** ► **jol**(2) ► **punter** ► **roeiboat** ► **skippersboatsje** ► **sylboat**.
♣ *Dy't earst yn 't boat sit hat kar fan riemen* > Wie het eerst komt die het eerst maalt.
3. Verkorte vorm van **sto(o)mboat**, **sleeboat** of **motorboat**.

boatsheak (de) = bootshaak ► heak(2)

boatsmansstuoltsje (it) = bootsmansstoeltje

Doordat de mast bij de huidige (westrijd)skûtsjes niet gemakkelijk kan worden gestreken, wordt een bemanningslid voor reparaties boven in de mast op een zitplankje dat aan een val vast is gemaakt zittend naar boven gehesen ► **stuoltsje**(2).

boatsje (it) = bootje

1. Een kleine boot van een onbepaald type ► **boat**(2) ► **farre**(2) ► **stjoere**(1).
♣ *Yn it houliksboatsje stappe* > In het huwelijk treden.
2. Een kleine **tsjotter** met één **gong**(2) tussen **flak**(2) en **berchhout** (in dit geval een strand). Hoewel een boatsje meestal gebruikt werd door vissers, boeren en winkeliers, had een enkele schipper er ook wel een mee, vooral om 's zomers met laag water en/of in gebieden met bewoning aan kleine slootjes, ter plekke turf en andere handelswaar te verkopen ► **bedingbalke**(3) ► **mestelbank** ► **ruilebût** ► **wylsjiitter**(ke).
♣ *Fan 't boatsje yn 't skip komme* > Er flink op vooruit gaan.

boatsjelju (de) = watersporters

letwat ironische benaming die schippers gebruiken voor watersporters ► **jachtsjelju**.

boatsjeseil (it) = bootjeszeil

Een zeil zoals een **boatsje** dat heeft. Vroeger was dat een klein **sprietseil** zonder giek. Later kreeg het een **besaan(s)seil**(1), in de laatste fase (zoals vandaag de dag) is het met een **gaffelseil** getuigd.

boatstou (it) = scheepstouv ► tou

boatte (de) = etenskistje

Houten doos, ovaal, vierkant of rechthoekig, die bij **fearskippers** in gebruik was om eten in mee te nemen ► **keats**.

bocht (de) = bocht

1. Verkorte vorm van **staachbocht** ► **mêst**.
Bepaalde achterwaartse kromming van de mast.
2. Buiging in een sloot of vaart zoals ook in de waternaam **Statenbocht**.
♣ *De bocht om gean* > *Sterven Yn in flauwe bocht opsjitte* > Een dutje doen *De Boalserter feart hat 99 bochten* (zegswijze met onduidelijke betekenis).
3. Baai, inham van een groter water, meestal met een naam met **hop** benoemd zoals bij de **Gauster Hoppen**.
4. Elke slag van een touw dat opgeschoten wordt ► **opsjitte**(1).

bod

In **bod jaan** gaat het om (een weinig laten) vieren van de schoot ► **scoat** of een touw. Met **bod hawwe** wordt bedoeld het nog wat touw kunnen laten vieren ► **knikke**(1).

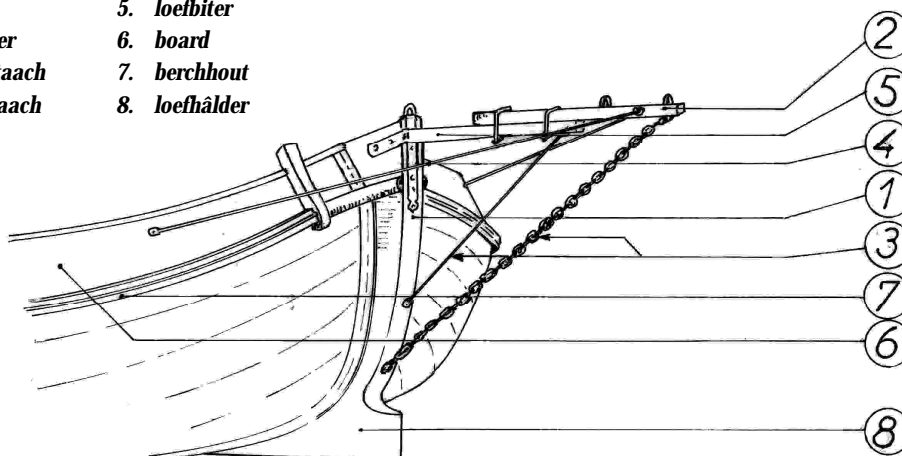
♣ *Men moat de bern net tefolle bod jaan* > Men moet kinderen niet te veel vrij laten

boech (de) = boeg

1. (Uitspraak met lange oe). Naam voor elk van de gangen ► **gang**(2) ► **gong**(2) of **boechplanken** (de kromgebogen planken) die samen het **omskot** of de **hûd** van het schip vormen. De boegen beginnen waar het **flak** ophoudt, dus bij de **kimen** ► **kym**.
♣ *Immen yn de boegen rinne* > Met iemand in moeilijkheden komen, er ruzie mee krijgen.
Immen yn de boegen rinne > Iemand benadelen.

Boech(2)

1. <i>stevn</i>	5. <i>loefbiter</i>
2. <i>opstekker</i>	6. <i>board</i>
3. <i>wetterstaach</i>	7. <i>berchhout</i>
4. <i>boechstaach</i>	8. <i>loefhâlder</i>

2. Ook *bûgel*(1). (Met korte oe) De voorkant van een schip.
 ¶ *Immen dwers foar de boech komme* > Dwarsscheeps voor een ander schip komen.
 ♠ *Immen dwers foar de boech komme* > Iemand de voet dwars zette
Wat foar de boech hawwe > Iets voor de boeg hebben
stjûn(e).
3. (Met lange oe) Elk van beide zijden - *bakboard* of *stjoerboard* - ► *board*(3) waarop een schip (zeilend) kan liggen.
 ¶ *Op deselde boech lizze* > Het zeil over hetzelfde boord hebben uitstaan.
 ♠ *Op deselde boech lizze* > Precies hetzelfde denken.
Oer ien boech lizze > Steeds op dezelfde wijze doorgaan
It oer oer ien boech besile > Het uitsluitend op één manier proberen
Oer ien boech lizzen bliuwe > Aan hetzelfde idee vast houden.
It oer in oare boech smite > Het op een andere manier proberen
Oer in oare boech > Anderzijds, anders gezien, op een andere manier
Oer of *op sa'n boech* > Op die manier
Oer of *op alle boegen* > Helemaal, volledig
It oer of *op alle boegen besykje* > Iets op allerlei manieren proberen voor elkaar te krijgen
besnijt jin oer alle boegen > Alles loopt verkeerd, pakt net verkeerd uit.
Oer of *op ginien boech sile wolle* > Onhandelbaar zijn
Oer kweade boegen lizze > Iets helemaal verkeerd aanpakken.

boechanker (it) = *boeganker*

Het eerste, dagelijkse *stokanker* met twee vaste handen of bladen ► *anker*.

boechbân (de) = *boegband*

Binnenverband in de boeg tussen *stevn*, *ynhouten* en *skeargongen* dat het *dek* steunt. Dikwijls waren er meerdere boegbanden onder elkaar. De bovenste placht men *bân*(1) te noemen of *boechhout* (je had zowel een *foar-* als een *efterbân*) ► *dekbân*. Om dat binnenverband goed te kunnen maken was veel kennis en vaardigheid nodig. Het werd wel beschouwd als een gildeproef, het *skûtmakkersstik*.

boechbrâne = *boegbranden*

Ook *boechba(a)rne*. Het aan één zijde sterk verwarmen van een *boech*(1) om die in de juiste vorm te kunnen buigen (de andere zijde wordt vochtig en koel gehouden) ► *brânizer*(1; 3) ► *brânpanne* ► *reid* ► *spuonhok*.

boechbiter (de) = *boegbijter* ► *loefbiter*(1)

boechhout (it) = *boeghout* ► *boechbân* ► *ynhout*

boechplanke (de) = *boeg* ► *boech*(1)

boechsearje = *boegseren*

1. Een schip trekken met een (roei)bootje (gebeurde vrijwel alleen op zee of voor een haven).
2. Een aanduiding voor het wat *boerich* ► *boer* omgaan met een schip.

boechsearje

3. **lelaken** werden in Londen met een grote riem, die tussen de bolders werd gezet, naar de ligplaats gemaneoeuvreed. Dat noemden ze **boechsearje** ► **stjoerboard**.
4. Iemand voorzichtig (om problemen te voorkomen) naar een andere plek geleiden.

boechsette

Het aanbrengen van de **boegen**(1) waarmee de scheepshuid wordt opgezet.

boechspriet (de) = boegspriet

Aanduiding voor de **opstekker** door niet-schippers. Oorspronkelijk kwam een houten boegspriet voor bij de grote vaart. Die zat vast aan het schip bevestigd. Bij sommige andere schepen, waaronder de **ielaak**, vond je de vergelijkbare **klúffokstok** die kon worden opgehaald.

¶ **Oan de ein fan de boechspriet is net folle te keap** > Iemand die het ruime sop kiest, moet voldoende voorraad meenemen

♣ **Hy hat mei de koarte boechspriet syld** > Hij heeft seks gehad ► **averij**.

boechstaach (de) = boegsta(a)g

Ook **bakstaach**. Soms ook **sydstaach** genoemd. Dat geeft verwarring. Het gaat om elk van de twee draden of stangen (oorspronkelijk touwen) die (bij het huidige skútsje) van de **opstekker** schuin naar achteren aan de **boarden**(2) verbonden zijn. De stag (soms een ketting, maar dikwijls een stang) die van de **opstekker** naar de **loefbiter** loopt, is de **wetterstaach** ► **klúffokstok**.

boei (de) = boei

1. Houten of ijzeren ton of drijfconstructie om het (veilige) vaarwater aan te geven ► **ton(ne)**(5). Voorzien van een bel (die op het deinen klingelde) had je een **belboei**; een boei die van licht is voorzien is een **ljochtboei**. De laatste boei in een vaarwater is de **einboei** ► **beakenje** ► **skiedingsboei** ► **wrakboei**.
♣ **In kop as in boei hawwe** > Een hoogrode kleur hebben.
2. Met een **boeireap** aan het **anker** vastgemaakt tonnetje om de plaats te markeren waar het anker ligt ► **ankerboei**.

3. Ton of ander drijvend voorwerp dat wordt gebruikt als markeringspunt in een route bij het wedstrijdzeilen ► **oan**(4) ► **oanrinne**(2) ► **ton(ne)**(5) ► **útlizze**(2).
4. Reddingsgordel voor drenkelingen.

boeie = boeien

1. Ook **opboeie**(2) of **taboeie**. Het boord ► **board**(2) van een schip met losse zijplanken ophogen ► **boeisel** ► **setboerd**.
2. Vastzitten, aan de grond geraakt zijn
¶ **Boeid sitte** > Door laag water aan de grond zitten.

boeier (de) = boeier

1. Oorspronkelijk een algemene aanduiding voor een rond schip.
2. Plezierjacht met ronde bodem, hoog opgeboeide voor- en achtersteven en een kajuit. Oorspronkelijk als luxer beurtschip gebouwd. Vanwege de veronderstelde snelheid ook **boeierjacht** genoemd ► **bollestâl**. Het provinciaal bestuur van Fryslân heeft een boeier als Statenjacht ► **each**(3) ► **kajút** ► **steatejacht**.
3. Een boeierachtig scheepstype zoals een **frachtboeier**, een **seeboeier** en een **boeieraak**.

boeieraak (de) = boeieraak ► boeier(3) ► aak(1)

boeierman (de) = boeierman

1. Iemand die op een boeier vaart.
2. Een watersporter ► **jachtsjeskipper** ► **sport**(1).
3. Zijn het er meer dan een, dan spreek je van **boeierfolk** of **boeierlju** ► **boatsjelju**.

boeike (it) = boeitje

Elk van de kleine boeien die bij het **Skútsjesilen** ter afbakening van het wedstrijdwater worden gebruikt. De (denkbeeldige) lijn van het ene boeitje naar het andere staat in de wedstrijdregels gelijk met de wal ► **rjocht**(1) ► **ôfsette**(1).

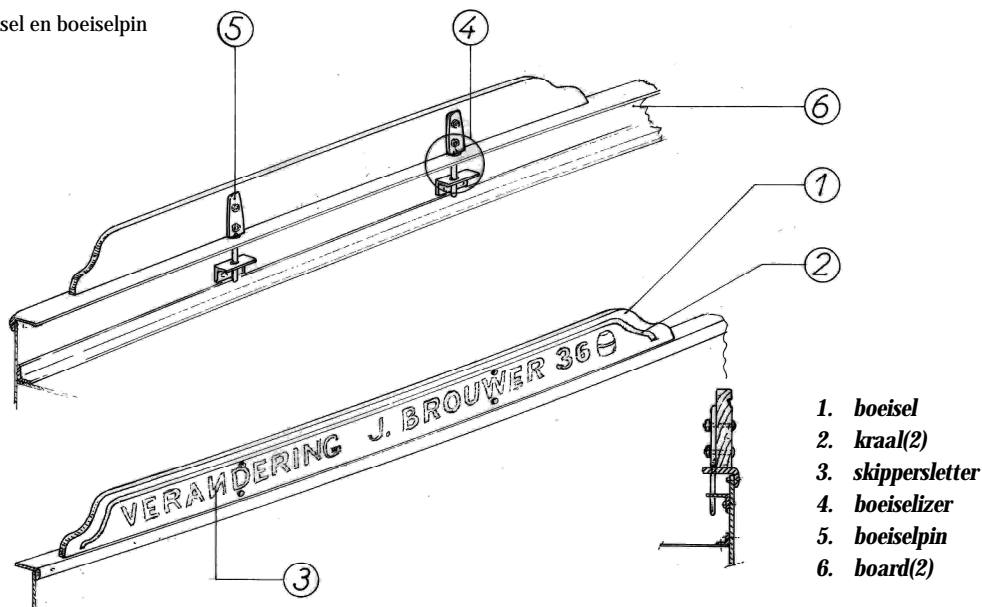
boeireap (de) = boeilijn

Ook **boeireep** ► **reap** ► **ankerboei**.

boeisel (it) = boeisel

Ook **setboerd**, **setboeisel**, **spatboerd**(2) of **wetterboerd**. Set van losse (grenen) planken, die op het (vaste) **board**(2) worden gezet om dat hoger te maken ► **boeie**(1). Een losse plank noem je ook wel een **boeistik**. Het voorste deel

Boeisel en boeiselpin

- ook **foarboeisel** - loopt van **bolder(t)** tot **want** ► **wetterlist**. Op dat deel stond dikwijls de naam van het schip en/of de schipper ► **nam(me)boeisel** ► **skippersletter** en de **tonnaazje**. Sommigen beschouw(d)en dit als boeisel en noemen het tweede deel, dat liep van het want naar de **roef** waar het aansloot op het **relinkje**, een **setboerd** of **-board**. Bovenin het boeisel is ter versiering een **kraal(2)** aangebracht. Het aanbrengen van de (losse) **boeisels** heet **boeie(1)**.

♣ **De boeisels op 'e kant sette** > Zich voor iets vrij waren; veiligheidsmaatregelen nemen.

boeiselizer (it) = boeiselijzer

De constructie die een smid maakte en welke door de scheepsbouwer werd aangebracht om de **boeisels** goed te kunnen bevestigen ► **boeiselpin**.

boeiselpin (de) = boeiselpin

Ijzeren pinnetje ► **plat(3)** - als onderdeel van het **boeiselizer** - dat aan het **boeisel** vastzit en door een oog in een ijzeren plaatje tegen het **board(2)** past, zodat het boeisel goed blijft staan.

boer (de) = boer

Een schipper beschouwt een boer als iemand die op het water buitengewoon onhandig is. Het woord **boer** wordt dan ook als scheldwoord gebruikt. Alles wat ondeskundig gebeurt is **boerich**. Een slechte knoop is een **boereknoop**, een zwak bemanningslid een **boerelul** en een minne streek een **boerestreek**. Van sisal geslagen touw noemt een schipper **boeretou** ► **boechsearje(2)**.

¶ **Farre of sile as in boer** > Zeer slecht varew of zeilen

boerd (it) = plank

Aanduiding voor planken met een speciaal doel ► **iisboerd** ► **set(tel)boerd** ► **spatboerd** ► **wetterboerd**. Het meervoud is **buorden**.

boereknoop (de) = boerenknoop ► **boer**

boerelul (de) = boerenlul ► **boer**

boerestreek (de) = boerenstreek ► **boer**

boeretou (it) = boerentouw ► **boer**

boerich = ondeskundig ► **boer**

bok (de) = bok

1. Combinatie van twee palen met een samenstel van **blokken** en touw om een mast zonder **tsjinwicht** ► **wicht(1)** te kunnen strijken en oprichten. De betreffende palen noem je

bok

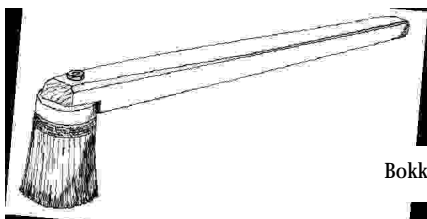
bokkepoaten(1) en de blokken waardoor het touw loopt **springblokken** ► **spring**(1).

2. Typisch soort houten praam met spitse boeg en kont uit de Friese Zuidoosthoek en de Kop van Overijssel, vooral geschikt voor het vervoer van turf. De bok heeft dezelfde stijlkenmerken als de **punter** (en daarvan afgeleid de **skokker**). Het schip was volledig recht gebouwd ► **bokmakkerij** en verjongde ► **ferjonge** niet zoals een Friese **pream**(1). Meer in het algemeen en van **boeisels** voorzien ► **boeie**(1) om meer lading te kunnen vervoeren, sprak je ook van een **bokskip**. De gemiddelde tonnage van een bok bedroeg zeven tot twaalf ton. De schipper heette **bokskipper** ► **trilker**, terwijl slechte turf wel eens **bokskippersturf** werd genoemd. Wanneer van zo'n vaartuig een woonschip werd gemaakt, sprak men van een **wenbok**, bij verkorting ook weer van **bok**.
3. Klein, plat en rechthoekig vaartuig of bak waarin bij het **baggeljen** de **klyn** wordt geschept, met water vermengd en fijn getrapt ► **bügel**(6) ► **preambügel**.
4. Zware praam voor eenvoudig takelwerk. Ook wel **lichter**(2) genoemd.
5. Blok hout voor op het schip waar het achtereind van een **klüffokstok** in rust.
6. Constructie met palen en een samenstel van **blokken** voor hijswerkzaamheden ► **bêd**(3).
7. Vaartuig waarop een **bok**(6) is gebouwd.

bokje (it) = **schraagje** ► **skammeltsje**

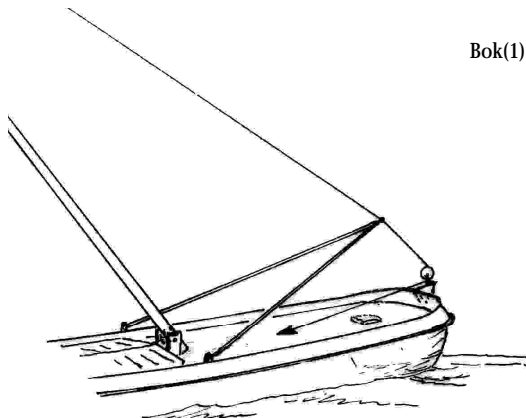
bokkepoat (de) = **bokkenpoot**

1. Elk van de palen van een bok ► **bok**(1).
2. Korte kwast die in een hoek van 45 of 90 graden op de steel is bevestigd om mee te teren of **harpuis** - en soms **pik**(1) - aan te brengen ► **pikkwast** ► **skrobkwast** ► **tarkwast**.

Bokkepoat(2)

Bok(1)

bokmakkerij (de) = **bokhelling** ► **bok**(2)

bokse (de) = **broekspijp**

1. Verkorte vorm van **seilbokse**.
2. Hypercorrecte benaming – onjuiste verfrising - voor de **broek**(3) ► **seilbokse** ► **skoarstien**.

bokskip (it) = **bokschip** ► **bok**(2)

bokskipper (de) = **bokschipper** ► **bok**(2)

bokskippersturf (de) = **bokschippersturf** ► **bok**(2) ► **turf**

bokweidoppen (de) = **boekweidoppen**

Als vulling voor beddenzakken ► **bultsek**(1) handelden schippers ook in het kaf dat na het dorsen van de boekweit (die op het hoogveen werd verbouwd) overbleef. Het was vaak een kleine nevenvracht als er turf uit het hoogveen werd gehaald.

♣ **Ik kom fan 'e bokweidoppen** > Ik kom van, woon op een schip

bolder(t) (de) = **bolder**

Ook **bolderd** of **bolserd**. Er staan bolders op **foar-** en **efterskip** (zowel aan bak- als aan stuurboord) om een **lanfêst** of een ander touw om te **belizzen**. Ze steken ongeveer dertig cm. boven de **skandeksels** uit en zijn ieder bovenin doorboord met een **neil**(5) of er zit een **krúshout**(1) op. Op houten schepen was een bolder oorspronkelijk een **oplanger** die hoger opliep dan de andere. Afhankelijk van de plek waar de bolder staat, wordt hij aangeduid als bijvoorbeeld: de **stjoerboardefterbolder** ► **lijbolder(t)** ► **mêstbolder(t)** enz. ► **getten izer** ► **koper**.

Bolkopperace (de) = **Bolkoppenrace** ► **wedstriid**

bolle (de) = **bolschip**

bolle

1. De uitspraak in het Fries is als in **op**, in het Nederlands als in **top**.
2. Een praamachtig schip - al genoemd in de 17de eeuw - met een ronde **foar**- en **efter**-**stev**, die sterk op elkaar lijken. Het type wordt ook **bol(le)skip** of **bollepream** genoemd. Vanaf rond 1885 wordt dit scheepstype in ijzer gebouwd. De kop is vaak breder dan de kont ► **ferjonge**. Benoemd naar de vracht (klei) had je ook een **klaaibolle**. Het zou daarbij gaan om een 14 tons praam. In het algemeen noemde men een grote praam voor het vervoer van vee, hooi enz. een **bollepream**. Doordat een dergelijk type schip met name in, naar en vanuit Groningen voer (en er veel werd gebouwd), noemde men zo'n schip in Fryslân ook **Grinslanner** of **Grinzer**.
3. In het algemeen als aanduiding voor een schip met een bolle kop, ook voor een kleiner schip van een dergelijk type: **boltsje**. Ook bepaalde vissersschepen op de Zuiderzee, zoals die van Enkhuzen en Vollenhove, behoorden tot een type dat daar **bol** of **boller** werd genoemd. Lemmer kende een **L(j)emster boltsje**, een praamachtig schip van zo'n twintig ton.

bolle wyn (de) = bolle wind

Zomers waait er wel eens een bolle wind als het zoel en broeierig is. Het is geen krachtige en dus ook geen **tichte(2) wyn** ► **wyn**.

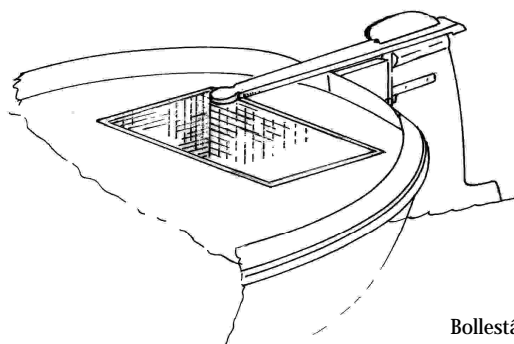
bollepream (de) = bolpraam

♣ "**Foar is foar en efter is ek foar**", **sei de duvel en hy siet yn in bollepream** > Voor is voor en achter is ook voor, zei de duivel en hij zat in een bolpraam ► **bolle(1)**

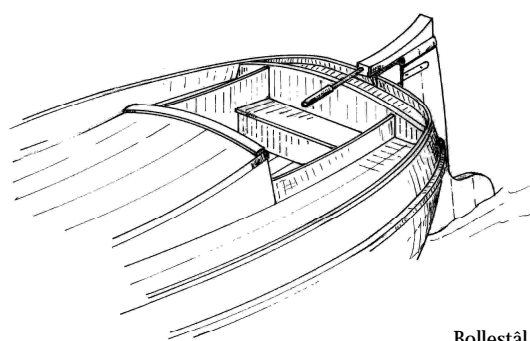
bol(le)skip (it) = bolschip ► **bolle(1)**

bollestâl (de) = stuurkuip

Een dekschip had een achterdek waarin een ruimte was uitgespaard waarin de stuurman stond, ook sommige vissersschepen, zoals de Wierumer aak ► **aak(7)** hadden dat ► **be-sa-nsgat** ► **durk(3)**. Dat staangat heette ook **bollestâl**. De oorspronkelijke afmetingen ervan komen overeen met het urinerooster in een stie-

Bollestâl

Bollestâl

renstal (ca. 60 bij 90 cm.) op een boerderij. Meer voor de hand ligt een relatie met het aangetroffen woord 'stierplecht', in modern Nederlands **stuurplecht**. Dat was de plek van waar op zeeschepen gestuurd werd. Wellicht is het Nederlandse stier, mannelijk rund, in het Fries volksetymologisch vertaald tot **bolle**, waarna, associatief of via het al bekende begrip **stuurstoel** het woord **stâl** (stal) daaraan is toegevoegd ► **paviljoen**.

Een veerschip had veelal geen **koai** onder het **efterdek**. Daardoor kon dat dek ter plekke (veel) lager zijn dan bij een gewoon vrachtschip. Er ontstond zo een soort kuip - ook **bollestâl** genoemd - waarin niet alleen de stuurman stond, maar ook een aantal mensen kon zitten. Hetzelfde vind je ook bij **boeiers** en sommige aken ► **potskippersdek**.

bol(le)tou (it) = bras

1. Ook **bras**. (Extra) lijn om de **fok** vast te houden bij het door de wind gaan ► **fokkeskoat**.

bol(le)tou

2. Ook **bras** en in het Nederlands **bulletalie** Los touw om de **gyk** dwars uit te houden als het zeil breeduit staat (gebeurt wanneer er weinig wind staat).

bolserd (de) = **bolder** ▶ **bolder(t)**

bome = **bomen**

- Ook **boomkje**. Het met de vaarboom ▶ **boom(2)** voortduwen van het schip ▶ **kloetsje** ▶ **skowe**.

bongel (de) = **stootkussen**

- Verkorte vorm van **wriuwbongel** ▶ **wriuwhout**.

bonkelym (de) = **beenderlijm**

- Houtlijm die uit beenderen wordt gemaakt ▶ **lympôt**.

bonkeskipper (de) = **bottenschipper**

- Schipper die botten van slachtafval, van begraven vee en beenderresten uit terpen verzamelde of opkocht en ze voor het maken van beenderlijm ▶ **bonkelym** verkocht. Zijn schip noemde men een **bonkeskip** ▶ **skip**.

bonkje = **bonken**

1. Het kapot slaan van het ijs met behulp van de **iisbûker**.
2. Het afsteken van de bovenste veen- en/of turflaag, het afgraven van de bovenste laag teelaarde van een terp.

bonnet (de) = **bonnet**

- Los stuk zeildoek ▶ **los(5)** dat aan het onderlijk van een zeil kon worden gehangen en zo als 'extra' **broek(1)** diende. Als het nodig was, kon het snel worden verwijderd ▶ **reef**.

boom (de) = (vaar)boom

1. Oorspronkelijk algemene aanduiding voor een rondhout. In het woord **laadboom** vormt boom het slotelement en je vindt het ook in **rombom**.
2. Lange **spier** of dikke stok om het schip mee

te kunnen voortduwen ▶ **sko-ark**. Ook: **kloet** (maar dat is in het grootste deel van Fryslân een wat kortere vaarboom), **sko-beam** of **farboom** ▶ **ûnder(5)**. Het eindpunt voor het deel dat boven water blijft, heeft een **druf** of een **jelt(e)** ▶ **wapje**.

3. Onderaan het deel van de vaarboom dat in de waterbodem wordt gezet, zit een dwarsuitsteeksel: de **klier(r)**, **spriet(2)** of **spriël**. Op het uiteinde van de boom zelf zit dikwijls een ijzeren **tean(1)**.
4. Dialectvariant in oostelijk Fryslân voor **bodem** ▶ **boaiem** ▶ **flak(2)**.
5. Op sommige (grote) zeilschepen wordt ook de **fok(1)** op een giek of **boom** gevaren.

boombak (de) = **boombak**

Een kistachtige constructie op de luiken waarin vaarbomen e.d. worden bewaard ▶ **boomizer** ▶ **boomstuoltsje** ▶ **skepter**.

boomizer (it) = **boomijzer**

Elk van de twee beugels aan het buitenboord van met name kleine scheepjes waarin bomen en haken worden gelegd ▶ **skepter**.

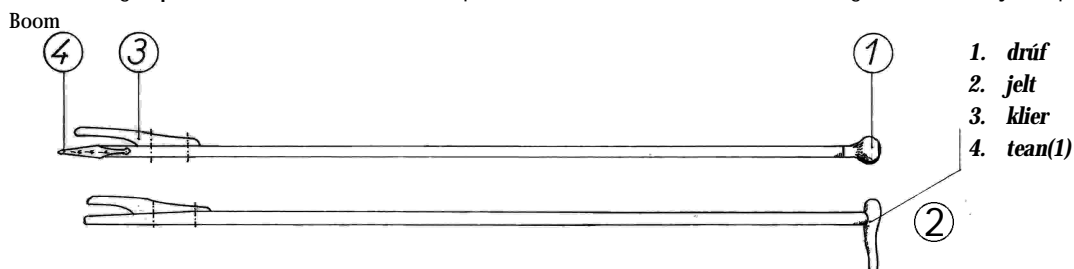
boomkje = **bomen** ▶ **bome**

boomstuoltsje (it) = **luikenstoeltje**

H-vormige schraag (er zijn er altijd twee) die op de luiken kan staan en waarop de bomen, haken en de **långong** worden gelegd als ze niet worden gebruikt ▶ **boombak** ▶ **boomizer**.

boppe = **boven**

1. De zijde vanwaar de wind komt, ook **boppekant** ▶ **heech(3)**. **Boppe ien lizze** houdt in dat je boven een ander schip ligt en dat de wind uit de zeilen neemt. Dat schip ligt dan **ûnder(2)** het eerste. Ook vind je het in de uitdrukking **boppe de seilen** ▶ **seil(1)**. Daar traditioneel ingestelde skûtsjeschip-

Vooran: boppe(1)
Achteraan: ûnder(2)

pers wordt het **boppe ien draaie** (dus iemand de wind uit de zeilen nemen) als onsportief gezien. Het behoort tegenwoordig tot de normale wedstrijdtrucs.

¶ **Boppe de túnne komme** > Aan de zijde vanwaar de wind komt de ton kunnen aansturen en passeren. **Boppe de wyn lizze** > In een gunstige positie liggen, wat de wind betreft.

♣ **Boppe de wyn lizze** > In een gunstige positie verkeren. **It hoekje te boppe wêze** > Het gevaar is voorbij (bij ziekte).

2. Bij het wedstrijdzeilen een hogere plaats bezetten dan een ander.

3. Hoger dan het wateroppervlak. Ook (bij verlenging): **boppe wetter**.

♣ **It is boppe wetter** > Het verloren geachte is terecht of Een onbeantwoorde vraag is opgelost

4. Stroomopwaarts, ook de **boppeëin** of de **bopperein** genoemd.

5. Met **boppe Grins** wordt - vanuit Fries perspectief - het gebied achter de stad Groningen bedoeld. Daarbij behoren ook plaatsen als Drouwenermond, Valthermond enz., door een schipper de 'monden' van Drenthe genoemd. De Friese schipper kwam er in de late 19de en de eerste helft van de 20ste eeuw om turf te halen.

boppeblok (it) = bovenblok

Het blok dat van een **klaploper** of **ta(a)lje** het bovenste is ► **seilskoat** ► **fokkeskoat**.

boppeboard (it) = bovenboort ► **board**(2)

boppelêst (de) = bovenlast

Ook **boppelading** en (soms) **deklêst**. Als de schipper de vracht of **lêst**(1) niet in het ruim kon houden, laadde hij verder boven de **riiswar(r)ing** uit. Het deel van de lading dat boven de boorden uit kwam is de **boppelêst**. Met het laden daarvan begon men tegelijkertijd aan de voor- en aan de achterkant ► **blyn**(6) ► **broekreef** ► **dekkleed** ► **loechgong** ► **lûk** ► **noarwegen** ► **seikleed** ► **skoarstien** ► **spoar**(1).

¶ **In lêst mei in boppelêst** > Een dubbel zware vracht of last.

♣ **In lêst mei in boppelêst** > Een dubbel zware last.

In krús mei in boppelêst > Een zwaar "kruis" (te dragen hebben) **Hy hat in swiere boppelêst** > Hij is dronken.

boppelist (de) = waterlijst ► **wetterlist**(1)

boppelyk (it) = bovenlijk ► **lyk**(1)

boppeste tonne (de) = bovenwindse boei

Boei aan het einde van het kruisrak ► **rûte** ► **tonne** ► **ûnderste**.

boppetel = bovental

Ook **boppetal**. Het aantal turven dat een schipper meer aan boord heeft dan volgens de overeenkomst ► **draaiturf** ► **telle** ► **ûndertel**.

boppewâl (de) = bovenwal

Ander woord voor de **hege wâl** ► **heech**(3) ► **wâl**(1), de wal vanwaar de wind waait.

botteloef (de) = botteloef

1. In het Fries minder gangbare benaming voor **loefbiter**(2).

2. Zelden gebruikte benaming voor **loefbiter**(1).

bout (de) = bout

1. Algemene aanduiding voor een ijzeren spil met een kop en een schroefdraad waarop een moer past, of met een gat voor een zware pin, die voor bevestiging of verbinding of als as wordt gebruikt.

2. Ook **mêstbout**. Ijzeren spil door de **mêstkoker** en **mêst**, waarop de mast draait bij het strijken.

3. Aanduiding voor de **boarch**(3) van de mast.

bout

4. Stuk zeildoek of leer dat ter versterking op het zeil is genaaid op een plaats die meer dan gewoon aan slijtage onderhevig is. Je vindt dat met name in de **scoat**-, **hals**- en **tophoeke**.
5. Verkorte vorm van **stekbout**(2). Een sterk touw van ongeveer twee meter lengte dat bij het reven ► **reef** wordt gebruikt.
6. Verkorte vorm van **stekbout**(1). Oogbout die door de giek wordt gestoken waaraan de schoothoek van het zeil is verbonden.
7. Verkorte vorm van **swurdsbout**.

braadspit (it) = **spil** ► **spil**(1)

braakspil (it) = **spil** ► **spil**(1)

braadspil (it) = **spil** ► **spil**(1)

braasspil (it) = **spil** ► **spil**(1)

braatspil (it) = **spil** ► **spil**(1)

bramseilskoelte (de) = **bramzeilskoelte**

Matige wind waarbij (als een schip daarmee was getuigd) een bramzeil kon worden gevoerd ► **koelte**.

♣ **Bramseilskoelte hat gijn klúffok brek** > Wie zich zelf kan redden heeft niemand anders nodig.

brånizer (it) = **brandijzer**

1. Een ijzer dat dient om bij het **boechbrånen** de juiste kromming van de **boegen**(1) te verkrijgen.
2. Een heft met een stuk rond ijzer om boorgaten in het hout glad te branden (tegen rotting).
3. Mal (meestal een ijzeren staaf met de juiste bocht) om te controleren of bij het **boechbrånen** de juiste kromming is verkregen.
4. Stempelijzer om merken (bijvoorbeeld op de luiken) in het hout te branden.

brånpanne (de) = **vuurpan**

Grote ijzeren pan waarin het vuur voor het **boechbrånen** en het **skjinbrånen** wordt gestookt.

bras (de) = **bras** ► **bol(le)tou**

brasse = **brassen**

1. Term uit de dwarsgetuigde zeevaart voor het aanhalen van de brassen. Soms ook in de binnenvaart gebruikt.

♣ **Ferbrasse** > Geld verspillen.

2. Weggaan, zich verwijderen ► **ófbrasse**.

breed = **breed**

1. In **brede wyn** gaat het om een wind die **rom** is of **healwyn** genoemd wordt, waardoor het goed en gemakkelijk zeilt ► **breedte**(2) ► **wyn**.

2. Een **breed** water is een pand van een vaarweg dat niet smal is en ruimte biedt om goed te kunnen zeilen. Hier wordt ook vaak het woord **wiid**(1, 3) gebruikt. Bij een brede brug- of sluisopening spreekt men echter altijd van **wiid**(4).

3. ♣ **It (net) breed ha** > Het (niet) breed hebben **breedte** (de) = **breedte**

1. Ook **bridte**. Het breed of wijd zijn van iets (vaak uitgedrukt in een maateenheid) ► **wiid**.

♣ **Der stiet mear wetter yn 'e breedte as yn 'e djipte** > Het is er ondiep.

2. Ook **bridte**. De richting van de wind ten opzichte van de gevaren koers ► **breed**(1).

3. Ook **bridte**. Een (weinig gebruikte) aanduiding in verband met de bepaling van de (geografische) positie ► **hichte**(1) ► **poalshichte**.

Breefjirtjin (de) = **Breeveertien**

De naam van een lange brede zandbank voor de Nederlandse kust (van 52° 40' tot 54° Noorderbreedte).

♣ **It giet út 'e breefjirtjin** > Er wordt verkwistend geleefd.

breefok (de) = **breefok** ► **fok**(1) ► **ielaaik**

brêge (de) = **brug**

Om als voetganger van de ene kant naar de andere kant van het water te komen, waren er verschillende mogelijkheden. Het kon met een boot ► **oerhaal** ► **fear**(2) ► **set**(1), maar er zijn ook diverse typen bruggen en brugjes ► **balke**(3) ► **barte**(3) ► **draai** ► **flap**(2) ► **flotbrêge** ► **fonder** ► **heechhout** ► **klap**(2) ► **piip**(1) ► **planke**(3) ► **post**(4) ► **skipbrêge** ► **tille**(1) ► **wipbrêge** ► **wippe**. Het brugdek rust op een **wålhaad**. In de loop van de tweedehelft van de 19de eeuw nam het aantal bruggen enorm toe door de groei van het wegverkeer. Voor schippers was een brug lastig ► **dwers** ► **oerboard**, bovendien moest voor het openen (meestal) bruggeld, **brêgejild** worden betaald ► **frij**(2) ► **jild**(2).

brêgegat (it) = brugopening

De breedte van de brugopening is voor een schipper heel belangrijk ► **wiid**(4). Om smalle bruggen of sluizen toch te kunnen passeren, had men soms afneembare **stoatklampen**.

brêgejild (it) = bruggeld

Voor het openen van een brug diende de schipper te betalen (wat hij overigens altijd - nog steeds! - uiterst onrechtvaardig heeft gevonden). De hoogte van het bedrag hing af van de grootte van het schip ► **opdrukker** en de lading.

's Avonds moest er dubbel betaald worden ► **brêge ôf** ► **jild**(2) ► **strijk**.

brêge ôf = brug op

Ook wel **Brio!** Roep van de schipper als hij door de brug wil.

brek = schuimkoppen

Wanneer het zo hard waait dat de koppen op de golven staan - het water is dus gebroken - spreekt men wel van **brek**. In de waternaam **Brekken** vinden we het woord ook terug. Een zware golf die overslaat, breekt, is een **brekker** ► **stoartsee** ► **oersturt** ► **wytkop**.

brekslaan = vergaan**bret** (de) = oplanger ► **oplanger** ► **ynhout****brio** = brug op ► **brêge ôf****brit** (de) = turfbrok ► **brjit****brittekrûd** (it) = waterzuring

Oeverplant (Rumex Hydrolapthum) waarvan men soms wel een gedroogd takje in de roef hing. Het zou het schip tegen onweer bewaren ► **folksleauwen**. Dit verhaal gaat terug tot de Romeinse tijd. Plinius schreef dat Romeinse soldaten in onze streken het z.g. kruid Herba Brittanica zouden hebben gegeten om gezond te blijven en vrij te zijn van scheurbuik, terwijl het eten van de bloemen bijstand gaf als een donderbui lostbarstte. De Friese geschiedschrijvers Schotanus (in de 17^e eeuw) en Foeke Sjoerds (18de eeuw) namen dit gegeven deels over. Ze wijzen erop dat de oude Friezen een stukje van de plant aten om beschermd te worden tegen onweer.

brjit = turfbrok

Een slecht gevormde turf of een turfkluit ► **turf**

noem je een **brjit**.

♣ **Brjitten binne ek brant** > Kleine dingen hebben ook waarde. **Twa brjitten meitsje ien turf** > Vele kleintjes maken één grot. **Twa brjitten foar ien turf** > Twee jongens (of zwakkere krachten) vervangen één sterke man. **It mot komt yn 'e brjitten** > Jongeren mengen zich met een grote mond in een gesprek van oudere ► **turfmot**.

broek (de) = broek

1. Als deel van het **seil**(1) de ronding van het **ûnderlyk** ► **lyk**(1). Men spreekt van een **meager**(1) of **skraal**(3) zeil als het geen "echte" broek heeft; is het ruimer dan is de broek **rûn**(4) ► **broekfok** ► **bonnet** ► **doek**(3) ► **los**.
2. Een kraag van zeildoek rond de **mêst** boven de **mêstkoker**. Hij wordt aangebracht in de herfst en de winter om lekkage te voorkomen.
3. De gaffelvormige ronding (van binnen bekleed met **sink**(2)) van de **skoarstien**. Deze specifieke vorm maakt het mogelijk dat de mast erin kan rusten ► **bokse**(2).
4. Het verstevigde deel van een vlag ► **flage** langs de mast tussen de bovenste en de onderste bevestiging.

broekfok (de) = broekfok

Een zeer bolvormige en ruim gesneden **fok**(1) met een grote **broek**(1) ► **jager**(2).

broekreef (de) = broekreef

Ook **poepereef** en **wetterreef**. Een kleine reef waarbij alleen de **broek**(1) van het zeil wordt opgerold en ingereefd.

bromme = brommen

Het geluid dat een roer kan maken bij een bepaalde snelheid.

broubeitel (de) = breeuwbeitel

Ook **broubeidel**. Scheepsbouwersgereedschap ► **brouwe** ► **skippersark**(1).

brouhammer (de) = breeuwhamer

Scheepsgereedschap. De breeuwhamer of moskuil was gemaakt van palmhout, de kop was verstevigd met **bargekiezen** ► **brouwe** ► **skippersark**(1). In die kop zat een gleuf om er klank aan te geven, zodat de breeuwer kon horen of het hout nog gaaf was.

brouhammer

brouizer (it) = breeuwijzer

Scheepsgereedschap ► **brouwe** ► **skippersark**(1).

broumês (it) = breeuwmes

Scheepsgereedschap ► **brouwe** ► **skippersark**(1).

broustoel (de) = breeuwstoel

Bankje om op te breeuwen ► **brouwe** ► **skammel**(1). Het was zo gemaakt dat je er op drie hoogtes op kunt zitten: als het plat ligt, staat of opzij gekanteld is.

brouwe = breeuwen

Het aanbrengen en vastslaan van **wurk**, vroeger ook mos, in de naden tussen de planken van een schip. De scheepstimmerman heeft de langszijde van de **boech**(1) die tegen de andere boeg aankomt zo geschaafd dat de **naad**(1) aan de buitenkant wijder is en taps toeloopt naar binnen toe. Met het **broumês** wordt het **wurk** in de naad gebracht. Daarna wordt dat met **broubeitels** en **brouizers** van verschillende grootte aangeslagen met de **brouhammer**. Voor het fijnste werk en het afsnijden van overtollig **wurk** gebruikt men een **brouwmês**. Ten slotte wordt de naad meestal met **pik**(1) of **tar** afgewerkt. Tijdens het werken zit de breeuwer op een plat bankje, de **broustoel** ► **ferbrouwe** ► **kôgje**(1).

♣ **Troch de naden brouwe** > Er woest en wild van door gaan

brûkber = bruikbaar

Gezegd van een schip of bemanningslid dat zeer geschikt is voor het beoogde gebruik of werk.

brûn = bruin

Kleur van ijzeren schip, vooral op die uit de Wouden. De gangbare kleur was **Havanna nû. 55** ► **tar(re)**.

brúntsje (it) = bruintje

Een klein briesje dat men zomers over het water kan zien aankomen. Is er net wat meer wind dan noem je men een dergelijke bries een **swarten**. Die kan minder gunstig zijn.

brûs (it) = schuim

Met **brûs** wordt het schuim bedoeld dat voor de boeg van een schip ontstaat als het met snelheid door de golven gaat. Schuim op de golven –

door harde wind – noem je **skom** ► **himd**.

¶ **Hy hat it brûs foar de kop** > Het schip heeft een hoge **snelheid**. Het wordt ook ironisch gezegd en dan betekent het juist dat het schip totaal geen snelheid maakt.

♣ **Hy hat it brûs foar de kop** > Hij is witheet.

brûswetter (it) = buiswater ► **buiswetter**

► **spatwetter** ► **stowetter**

brûzje = buizen

Ook **brûze**. Het schuimen en spatten van het water tegen de boeg als het schip zeilt ► **batse** ► **brûs** ► **buize** ► **prûste** ► **stowe**(2).

♣ **It brûzet of brûst der mâl troch** > Het gaat er vreemd toe **Hy brûzet of brûst der yn** > Hij treedt zeer daadkrachtig op.

bûde (de) = bluts

Een deuk in het (ijzeren) schip, ontstaan bij een aanvaring.

bûdel (de) = bubbel

Ook **brobbel** en **bûl**. Bubbel die op het water ontstaat als het met dikke druppels regent. Je noemt dat **bulebakke**. Er wordt gezegd dat het over drie dagen weer zal regenen en ook dat het over een uur droog zal zijn ► **waarteken**.

bûdhammer (de) = bolhamer

Speciale hamer om deuken uit het ijzer te kunnen slaan ► **bûdsla** ► **skippersark**(1).

bûdich = gedeukt

Vol deuken zittend ► **bûde**.

bûdsla = uitdeuken

Het slaan met de bolhamer om de blutsen uit het schip te krijgen ► **bûdhammer**.

buere = buren

Het met elkaar opvaren ► **opfarre**(2) en/of aanleggen van twee of meer schepen. Je gebruikt het woord ook als schippers elkaar bij een aanlegplaats of kade bezoeken.

bûgel (de)

1. Boeg. Ander woord voor **boech**(2).
2. Beugel. Verkorte vorm van **skoatbûgel**.
3. Beugel ► **lûkerspeal**.
4. Beugel. Ijzeren houder voor op de **draam** waar de handspaak voor het bedienen van het **spil**(1) in wordt gezet als die niet wordt gebruikt.

5. **Beugel.** Beugel waarin het achtereind van de kluiverboom wordt geklemd ► **klúffokstok**.
 ♣ *It kin net troch de bûgel* > Het kan niet door de beugel (het is ongeoorloofd) *Dy faam spilet troch de bûgel* > Dat meisje is schaamteloos.
6. **Beugel.** Verkorte vorm van **leikersbûgel** of **preambûgel**. Dat was een gereedschap bestaande uit een stok met een beugel waaraan een net zat. In de laagveengebieden haalde men er de **klyn** mee uit de bodem en wierp het in de **bok**(3) ► **útbaggerje**.
7. **Beugel.** Beugel waarachter de schalklat met een keg wordt geklemd ► **skalkje**.
8. **Beugel.** Verkorte vorm van **setbûgel**.
- buiswetter** (it) = buiswater
 Het water dat bij het **brûzjen** of **buizen** op en over het schip heen komt, ook **brúswetter**, **spatwetter** en **stowetter** genoemd.
- buize** = buizen
1. Het schuimen en spatten van water tegen de **boech** als het schip vaart ► **brúze** ► **prúste** ► **stowe**(2).
 2. Water doen opspatten, met de steven zwaar in de golven stampen.
 ¶ *Wy sille der wol trochbuize* > Wij zullen met kracht tegen storm en regen optornen.
 ♣ *Wy sille der wol trochbuize* > Wij zullen ons wel door de moeilijkheden heen slaan
- bûk** (de) = buik
 Ook **bûk**. Oorspronkelijk het binnenste deel van het schip van het **kolswyn** tot de **kimen** ► **kym**. Later gebruikelijk als aanduiding voor het **rom**(1) van het schip. Dan trouwens meestal **bealch** genoemd en, meer van buitenaf gezien, ook wel eens (moderner) **romp** ► **hol**(3) ► **legger**(1).
- bûkdelling** (de) = buikdenning
1. Bij houten schepen: de binnenbekleding op de bodem van het schip op de **kattespoarten** tot aan de **kimen** ► **kym**. Ook wel **flakwegering** ► **wegering** genoemd ► **flonder** ► **fluorring**(1).
 2. Bij ijzeren schepen wordt met **bûkdelling** de houten vloer in het **rom**(1) aangeduid. De losse planken waaruit de vloer bestaat, noem je **bûkdealjes**, **bûkdealingen** of **bûkdellingen** ► **kattespoar**. Als verkorte vorm wordt voor het geheel ook **delling** gezegd.
 ♣ *Fan in skjinne bûkdelling kinst net ite* > Waar gewerkt wordt, ontstaat ook vuil en afval
- bûkdealingen** (de) = buikdenningplanken
 ► **bûkdelling**
- bûkdealje** (de) = buikdenning ► **bûkdelling**
- bûklegger** (de) = buiklegger ► **legger**(1)
- bûkstik** (it) = buikstuk ► **legger**(1)
- bûl** (de) = bubbel ► **bûdel**
- bulebakke** ► **bûdel** ► **rein**
- bultsek** (de)
1. **Bultzak** Een woord voor een beddenzak, met name die van een schipper, die was gevuld met stro, gedroogd zeewier of boekweitkaf ► **bokweiddoppen** ► **seewier** ► **soude**.
 2. Schippersplunjezak.
- burd** (it) = baard
 Wierig aangroeijsel onder een schip ► **groede** ► **knippe**(2) ► **moet** ► **smoarch**(1) ► **skeare**(2).
- bûs** (de) = buis
 Uitspraak met lange /oe/. Verkorte aanduiding voor **ielbûs**. In Heeg noemde men deze schepen ook **bûskes** (uitspraak met korte /oe/).
- bûsdoek** (de) = zakdoek ► **stoarmfok**
- bûtenaak** (de) = buitenaak ► **aak**(3) ► **ielaaak**(1)
- bûtenboard** = buitenboord
1. (it) Met het accent op **bûten**. De buitenkant van het **board**(2).
 2. Met het accent op **board**. Buiten het schip, dus in het water ► **board**(1).
- bûtendykster** (de) = buitendijkster
 Benaming die door schippers uit oostelijk Fryslân ► **wâldskip** wel werd gebruikt voor een schipper die voornamelijk in de Friese Zuidwesthoek voer en/of daar vandaan kwam. Met de dijk wordt de Groene Dijk (lopend van Aldskou via Sneek tot de dijken onder Exmorra) bedoeld. Deze dijk beschermde een groot deel van Midden Fryslân tegen het vele – vaak opgestuwde – water (en in geval van doorbraak van de zeedijk de Zuiderzee).
- bûte(n)fal** (de) = buitenva

bûte(n)fal

De **nokkefal** of **pikefal** wordt op de buitenste klamp of nagel aan de knecht bevestigd en heet daarom buitenval ► **binne(n)fal**.

bûte(n)farder (de)

1. Ook **bûte(n)farjer**. Schip dat op zee vaart.
2. Ook **bûte(n)farjer**. Schipper die op zee vaart.

bûte(n)feart (de)

1. Zeevaart De scheepvaart op zee ► **feart**(3).
2. Vaart ► **feart**(2) die onderdeel is van het **bûte(n)wetter**(2), dus een water buiten een polder en deel uitmakend van de Friese boezem.

bûte(n)haven (de) = **buitenhaven** ► **haven**

bûte(n)kimen (de) = **buitenkimmen**

De **kimen** ► **kym** aan de buitenkant van het schip gezien ► **binne(n)kimen**.

bûte(n)klúffok (de) = **buitenkluiver**

De voorste kluiver wanneer er twee worden gevoerd ► **binne(n)klúffok** ► **fleander**.

bûtenom = **buitenom**

1. Over zee, met name via het Wad van Harlingen naar Dokkum (of over het IJsselmeer) naar een havenplaats varen in plaats van het volgen van een route over de binnenwateren.
2. De buitenkant van een schip.
¶ **Bûtenom fervje** > De buitenkant van het schip schilderen

bûte(n)skip (it) = **zeeschip** ► **bûte(n)farder** ► **skip**

bûte(n)skipper (de) = **zeeschipper**

Ook **grutskipper**. Schipper die voor eigen rekening of als gezagvoerder voor anderen op zee voer ► **bûte(n)farder** ► **skipper**.

bûtensteven (de) = **buitensteven** ► **steven**(1)

► **binne(n)steven**

bûtenwant (it) = **buitenwant** ► **want**(1)

bûte(n)wetter (it) = **buitenwater**

1. De zee alsmede ook het huidige IJsselmeer, dan in tegenstelling tot het water binnen de zeedijken.
2. Het water van de Friese boezem, dan in tegenstelling tot het water in de polders.
► **binne(n)wetter**(1) ► **tine**(3).
♣ **Kofje as bûtenwetter** > Slappe kofje ► **kofje**.

bûtenwyn (de) = **aanlandige wind** ► **seewyn**

bûter (de) = **boter**

Voor het transport van op de boerderij bereide

boter werden rond 1850 snelle binnenscheepjes gebouwd, de **bûterjachten**. In die tijd bestreek men de onderkant van een schip voor zeilwedstrijden wel met boter om het sneller te maken ► **fet** ► **jacht**(2).

bûtskip (it)

Gevonden en verlaten (met name een gestrand) schip dat prijs **priis**(2) is en als buit wordt beschouwd.

by de wyn = **aan de wind** ► **oan**(3) ► **wyn**

by de wyns(k) = **aan de wind**

1. Een **krúsrak** kan ook een **bydewyns(k) rak** worden genoemd; een zeil kun je **bydewyns(k)** houden. Je houdt het dan zo dat de wind er goed in valt, met name bij het aan de wind zeilen.

2. Het zo volledig aan de wind liggen dat er voortgang meer wordt gemaakt ► **bylizze**.

bydraaie = **bijdraaien**

Het schip zo sturen dat je gelijk opvaart met een ander schip, of dat andere schip ruimte biedt ► **byfalle**.

♣ **Hy draait by** > Hij verandert van mening (in de gewenste richting); hij is minder boos of verontwaardigd.

byfalle = **bijdraaien**

Het door **ôf te fallen** ► **ôffalle**(1) zo sturen dat je gelijk opvaart met een ander schip of dat schip ruimte biedt ► **bydraaie**.

♣ **Hy falt by** > Hij verandert van mening (in de gewenste richting); hij is minder boos of verontwaardigd; hij past zich aan **Immen byfalle** > Iemand in diens (geuite) mening ondersteunen.

byhâlde = **bijhouden**

1. Dezelfde snelheid van een ander kunnen vast houden, niet achter raken.
2. Dezelfde koers aanhouden ► **koer**(t)s.
3. In de wind op sturen ► **bylizze**.

byhise

1. Ook **byhysje** of **bysette**. Een (extra) zeil aanslaan ► **hise**.
2. Ook **byhysje** of **byskuorre**. Doorzetten Een zeil een beetje hoger zetten door het nog wat op te hijsen ► **hise**.

bykroader (de)

De man die turf of terpaarde naar het schip (maar er niet in) kruit, het is dus een (ondersteunende) kruier ► **kroader** ► **lade** ► **skûte-kroader**. Op de tufkruiwagen van de **bykroader** laadde men (in de tweede helft van de 19de eeuw) 100 turven en twee z.g. **tellers** ► **turf** ► **fiem**(2).

bylbrief (it) = **bijlbrief**

1. Een officiële verklaring van de scheepsbouwer dat het schip op diens werf is gebouwd. De brief vermeldt in ieder geval naast naam en vestigingsplaats van de bouwer de globale afmetingen van het schip en de datum van de te waterlating. Later is de **bylbrief** vervangen door de **mjitbrief**.
2. Bewijs van een aandeel in het eigendomsrecht van een schip ► **part**(1).

byleauwen (it) = **bijgeloof** ► **folksleauwen**

bylegger (de) = **bijlegger** ► **bylizzer**

bylize = **bijleggen**

1. Het schip met zeer harde wind of een zware bui in ruim water (aangezien een schip sterk verlijert) met de kop scherp op de wind leggen. Het oppervlak van het zeil wordt zoveel mogelijk verminderd - ingenomen - en de schoot zo stijf mogelijk aangetrokken. De fok wordt zo nodig **bak**(7) gezet en - indien aanwezig - wordt de **grûnta(a)lje** aangehaald.
2. Je kunt ook **bylize** door zo hoog aan de wind te sturen dat het schip (bijna) stil ligt of heel langzaam achteruit gaat. Dat noem je **deize**. Soms zie je dat voor de start van een skûtsjedstrijd.
3. Op **skûtsjes** strijk je in een situatie die (ingrijpender) bijleggen noodzakelijk maakt eerst de fok. Je haalt de hals van het grootzeil op (en de schoot aan) en laat beide zwaarden volledig zakken en/of je trapt ze zo diep mogelijk in de grond. Je noemt het ook **by de wyn lizze**(2) ► **byhâlde**(3) ► **ride**.

bylizzer (de) = **bijlegger**

1. Een schip dat "bij" ligt ► **bylize**.
2. Weer dat bijleggen noodzakelijk of wenselijk maakt.
♣ **Hy lit him foar bylizzer driuwe** > Hij laat

alles over zich heen gaan opdat de minste problemen worden ondervonden ► **bylizzer driuwe** > Niets aan de omstandigheden (kunnen) veranderen. **It wurdt in bylizzer** > Het draait uit op een compromis.

3. Een schip dat in dezelfde richting vaart (dat is dus geen **tsjinlizzer**).

bynmouwe (de) = **werkmouw**

De vrouwen die bij het laden van turf actief waren ► **loechster** bonden een mouw van sterke stof over de mouw van de onderarm. Boven de elleboog werd die vast gestrikt. Daarmee werd de kleding beschermd.

bynsel (it) = **bindsel**

Ook **wynsel**, **slabbing** en **kleding**. Het bindsel dat moet voorkomen dat het einde van een touw uiteenrafelt. Daartoe gebruik je **bynseljern**, dun tweedraads geteerd touw ► **takeljern** of **tarrejern**. Je omwindt ook wel splitsen ► **splis**(1) met als doel inwateren te voorkomen.

bysette = **bijzetten**

Een zeil aanslaan om dienst te doen ► **byhise**(1) ► **sette**(1). ¶ **Seil bysette** > Meer zeilen hijsen of een groter zeil aanslaan ► **seil** ► **wever**.
♣ **Seil bysette** > Zich extra inspanssen **Alle seilen bysette** > Je uiterste best doen

byskuorre = **bijhijsen**

Een zeil wat hoger aanslaan ► **byhise**(2).

byslok = **bladstil** ► **blak**

bystean = **bijstaan**

1. Zeil(en) hebben gezet. Je zegt dan (bijvoorbeeld) **Wy hawwe de fok der bystean** ► **sette**(1) ► **bysette**.
2. Met de uitdrukking **It stiet der knap by** wordt bedoeld dat het schip er goed uit ziet. De zeilen zijn goed en het geheel is uitstekend getrimd ► **trimme**.
3. Helpen, ondersteunen

byt

1. (de) **suikerbiet** Het landbouwproduct beetwortel was een zogenaamde gouden ► **goud** vracht van 1921 tot 1929. Toen sloot de suikerfabriek Frisia in Franeker ► **bitenet** ► **potkast**(2).
2. (it) **Bit**. Ook **biit**. Opegehakte plek in het ijs ► **frijkappe**.